

DAUGAVPILS UNIVERSITĀTE
Humanitārā fakultāte
Latviešu literatūras un kultūras katedra

Jeļena Cvetkova

Autobiogrāfiskie motīvi Anitas Liepas prozas darbos
Ekshumācija, Vecjuru saimniece, Kumeļa gadi un
Noklusētās lappuses

Bakalaura darbs

Zinātniskais vadītājs:
Dr. philol., doc. **Valentīns Lukaševičs**

Daugavpils 2009

Anotācija

Bakalaura darba nosaukums: Autobiogrāfiskie motīvi Anitas Liepas prozas darbos *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*.

Darba autore: Jeļena Cvetkova

Zinātniskais darba vadītājs: Dr. philol., doc. V. Lukaševičs

Darba apjoms: 45 lappuses, 18 bibliogrāfiskie nosaukumi.

Darba struktūra:

Bakalaura darbam ir ievads,

5 nodaļas:

1. Autobiogrāfiskā rakstība;
2. Romāns *Ekshumācija*;
3. Garstāsts *Vecjuru saimniece*;
4. Atmiņu romāns *Kumeļa gadi*;
5. Dokumentāls romāns *Noklusētās lappuses*;

Secinājumi,

Izmantotās literatūras saraksts.

Pētījuma objekts: Autobiogrāfiskie motīvi Anitas Liepas prozas darbos.

Bakalaura darba mērķis: apkopot un analizēt autobiogrāfiskus motīvus Anitas Liepas darbos *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*. Atrast autobiogrāfiskās iezīmes Anitas Liepas prozas darbos.

Pētījumā ir izmantotas aprakstošā, autobiogrāfiskā un salīdzinošā metodes.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. apkopot materiālus par autobiogrāfisku rakstību;
2. analizēt Anitas Liepas darbus *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*.
3. atrast autobiogrāfiskus motīvus Anitas Liepas prozas darbos *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*.

Abstract

The title of the work: Autobiographical Motives in Anita Liepa's Prose Works *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* and *Noklusētās lappuses*

The author of the work: Jelena Cvetkova

Scientific supervisor: Dr. philol., doc. V. Lukaševičs

The volume of the work: 45 pages, 18 bibliographical entries

The structure of the work:

This paper has an introduction,

5 chapters:

1. Autobiographical writing;
2. The novel *Ekshumācija*;
3. The novelette *Vecjuru saimniece*;
4. The memoir-novel *Kumeļa gadi*;
5. The documental novel *Noklusētās lappuses*;

Conclusions,

The reference index.

The object of the research: Autobiographical motives in Anita Liepa's prose works

The aim of the bachelor's paper: to collect and analyze autobiographical motives in Anita Liepa's prose works *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* and *Noklusētās lappuses*.

Descriptive, autobiographical and comparative methods were used in this research.

The tasks of bachelor's paper:

1. To collect materials about autobiographical writing;
2. To analyze A. Liepa's prose works *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* and *Noklusētās lappuses*;
3. To find autobiographical motives in Anita Liepa's prose works.

Saturs

❖ Ievads.....	5
❖ 1.Autobiogrāfiskā rakstība.....	7
❖ 2.Autobiogrāfiskās iezīmes romānā <i>Ekshumācija</i>	13
❖ 3.Autobiogrāfiskais vēstījums garstāstā <i>Vecjuru saimniece</i>	20
❖ 4.Bērnības tēlojums atmiņu romānā <i>Kumeļa gadi</i>	23
❖ 5.Biogrāfiskās liecības dokumentālā romānā <i>Noklusētās lappuses</i>	32
❖ Secinājumi.....	43
❖ Izmantotā literatūra.....	45

Ievads

Pasaulē ir daudz rakstnieku, kas pazīstami ar saviem darbiem, saviem uzskatiem un viedokļiem. Daudzi pazīstamie cilvēki ir nākuši no mūsu novada. Viena no tiem ir mūsu novadniece Anita Liepa. Anita Liepa ir latviešu rakstniece, kas ir pazīstama gan Latvijā, gan Eiropā, bet par viņas dzīvi un daiļradi nav tik daudz pētījumu. Bakalaura darba tēma ir Autobiogrāfiskie motīvi Anitas Liepas prozas darbos *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*. Rakstniece atklāj to laiku, kad cilvēki bija spiesti pakļauties varai, kas vienmēr un visur bija pareiza un neierobežota.

Autobiogrāfiskā rakstība ievēriību guva 20. gadsimta 70. gados. Pētījumos par autobiogrāfisko rakstību viena no galvenajām problēmām ir autobiogrāfiskā žanra specifika. Pamatā tiek skartas attiecības starp autobiogrāfisko, vēsturisko un literāro žanru.

20. gadsimta 90. gados lielu ievēriību guva Anitas Liepas pirmais autobiogrāfiskais romāns *Ekshumācija*.

Bakalaura darba mērķis: apkopot un analizēt autobiogrāfiskus motīvus Anitas Liepas darbos *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*. Atrast autobiogrāfiskās iezīmes Anitas Liepas prozas darbos.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. apkopot materiālus par autobiogrāfisku rakstību;
2. analizēt Anitas Liepas darbus *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*.
3. atrast autobiogrāfiskus motīvus Anitas Liepas prozas darbos *Ekshumācija*, *Vecjuru saimniece*, *Kumeļa gadi* un *Noklusētās lappuses*.

Bakalaura darba metodes:

- aprakstošā metode – tiek sniegts sižeta pārstāsts, sniegta teksta ideju sasaiste teksta tapšanas laikmetu;
- autobiogrāfiskā metode – īpaša nozīme autora personībai biogrāfijai ar autora darbu;
- salīdzinošā metode – tiek salīdzināta autora dzīve ar biogrāfiju.

Bakalaura darba hipotēze: Anitas Liepas daiļdarbos lielākā daļa tiek balstīta uz biogrāfiskiem notikumiem.

Par bakalaura darba pamatu ņemti Sandras Meškovas raksti par autobiogrāfisku rakstību, literatūrzinātnieku domas par Anitu Liepu un viņas darbiem.

Latviešu sieviešu autobiogrāfisku rakstību izmantojusi Anita Liepa darbā *Ekshumācijā*, Agate Nesaule *Sievietē dzintarā*, Vizma Belševica *Billes triloģijā*, Margita Gūtmane *Vēstulēs mātei*, Sandra Kalniete *Ar balles kurpēm Sibīrijas sniegos*.

1. Autobiogrāfiskā rakstība

Autobiogrāfija ir kā dokuments, kā autora paša biogrāfijas fakts, kā "starpžanrs" autora ceļā no "izdzīvotās dzīves" dokumentēšanas uz tīri literāru tekstu. Autora paša izdzīvotā dzīve tiek vērtēta kā faktors, kas ietekmējis viņa daiļdarbu.

Autobiogrāfiskā rakstība ir izplatīta 20. gs. pēdējās desmitgadēs. Literatūrzinātnieki Džeimss Olnijs un Roberts Folkenfliks uzskata to par vispārēju postmodernisma iezīmi. Džeimss Olnijs savā pētījumā raksta, ka autobiogrāfiskā tradīcija ir ieņēmusi vēstures vietu. Roberts Folkenfliks savā grāmatā aplūko autobiogrāfiju kā mūsdienu kultūras atslēgas vārdu. Viņš atzīmē, ka tieši 20. gs. 70. gados autobiogrāfiskā rakstība guva ievērību no visdažādāko literatūrteoriju puses – poststrukturālisma, psihoanalītisko teoriju, postkoloniālo, feminisma u.c. Analizējot autobiogrāfiskus tekstus, pētnieki pievērsās referencialitātei un tekstualitātei. Autobiogrāfiskās rakstības pētīšana tiecas būt starpdisciplināra. Roberts Folkenfliks akcentē īpašo autobiogrāfiskā moda nozīmi mūsdienu literatūrkritikā, atzīmējot, ka *autobiogrāfija pašlaik ieņem to vietu, ko Jaunās kritikas laikā ieņēma dzeja* [Meškova 2002a: 119].

Pētījumos par autobiogrāfisko rakstību viena no galvenajām problēmām ir autobiogrāfiskā žanra specifika. Pamatā tiek skartas attiecības starp autobiogrāfisko, vēsturisko un literāro žanru. Būtiskākās problēmas skar attiecības starp autobiogrāfisko, vēsturisko un literāro žanru. 70. gadu pētījumos Filips Ležēns, Luiss Renca, Džons Stareks skatīja autobiogrāfiju vēstures un daiļliteratūras krustpunktā, aizstāvot tās vietu literārajā kanonā, kur autobiogrāfija lielākoties tika marginalizēta un uzskatīta par tikai daļēji literāru žanru [Meškova 2002a: 119]. 1977. gadā autobiogrāfijai bija veltīts īpašs žurnāla „New Literary History journal” numurs. Tādi pētnieki kā Džeroms Bruners tiecas pārskatīt tradicionālo autobiogrāfiju un daiļliteratūru.

Džeroms Bruners uzskata autobiogrāfiju par literatūras paplašinājumu jeb turpinājumu. Viņš apgalvo, ka individuālās dzīves atveidojums autobiogrāfijā nāk pirmām kārtām no iztēles, nevis no pieredzes, un rakstīšanas procesā autobiogrāfijas autors/-e savu patību veido tikpat radoši kā jebkuru citu literāru tēlu. *Tādējādi autobiogrāfiju nevarētu uzskatīt par žanru, bet gan par rakstības modu*, kas aptver plašu spektru no 'dokumentāliem' tekstiem, kas balstās uz vēstulēm, dienasgrāmatām, līdz autobiogrāfiskai daiļproza un dzejai [Meškova 2002a: 120]. Daudzi pētnieki uzskata, ka nav iespējams noteikt robežas starp autobiogrāfiju, autobiogrāfisko literatūru un biogrāfiju.

Filips Ležēns ir mēģinājis definēt autobiogrāfisko rakstību, izejot no 'autobiogrāfiskā pakta', t. i., starp autoru un lasītāju. Autobiogrāfiskais pakts ir nosacījumu komplekss, ko autors ievēro, lai lasītājs tekstu uztvertu kā autobiogrāfisku un lasītu to citādi no daiļliteratūras.

Sidonija Smita pievērš uzmanību tam, ka autobiogrāfija ir androcentrisks žanrs, kas veicināja androcentrisko subjektivitātes izpratni. Sakņojoties grēksūdzes vai atzišanās fenomenā, autobiogrāfija veido priekšstatu par subjektu, kas top kā projekciju sērija ap publiskā-privātā nošķirumu, iedibinot robežu starp publisko – sociālpolitiskās dzīves – un privāto – morālpsiholoģiskās dzīves telpu [Meškova 2008: 45]. Sieviete pret publiskā-privātā nošķirumu ir atšķirīga nekā vīrietis. Sievietes autobiogrāfiskā patība ir sašķelta starp publisko tekstu, kas atspoguļo vīrišķās kultūras vēsturi un privāto dzīvi.

Pētnieki un pētnieces ir mēģinājuši noteikt autobiogrāfiskās rakstības iekšējās pretrunas, analizējot jēdzienu 'autobiogrāfija' kā salikteni, ko veido 3 komponenti: auto (grieķu val. *authos* – pats, patība) – bio (*bios* – dzīve) – grāfija (*graphes* – rakstība, no *graphein* – rakstīt). Viņu skatījumā autobiogrāfija ir neīstenojama iecere, jo katrs komponents ir problemātisks, un vēl problemātiskāks kļūst, ja tos savienot. Rakstība caurstrāvo telpu starp patību un dzīvi, neļaujot stabilizēt patību un izveidot konsekventu, pabeigtu dzīvesstāstu. Šari Benstoka formulē to šādi: *Autobiogrāfija atklāj pati sava sapņa neiespējamību: tas, kas sākas ar pieņēmumu par pašizziņas iespējamību, noved pie fikcijas, kas maskē savas uzbūves nosacījumus* [Meškova 2002a: 120]. Viņa lieto terminu 'autobiogrāfiskais akts', lai norādītu uz to, ka autobiogrāfijā dzīvesstāsts tiek konstruēts, nevis atveidots kā 'izdzīvotā dzīve'.

Elizabete Brusa definē autobiogrāfisko aktu kā *tādu dzīves interpretāciju, kas piepilda pagātni un patību ar konsekvenci un jēgu, kas varētu nebūt bijusi acīmredzama un pašsaprotama pirms paša rakstīšanas akta* [Meškova 2002a: 121]. Citiem vārdiem sākot, autobiogrāfiskais akts ir jēgpilna dzīvesstāsta un patības radīšana pašā rakstīšanas procesā; tādējādi šī jēga būs atkarīga no tām likumībām un principiem, kas vada rakstības procesu – piemēram, vēstījuma secīgums, noteikti sižetiskošanas principi, kauzalitāte, temporalitātes iezīmes u.c. [Meškova 2002a: 121].

Aplūkojot dzīves stāsta veidošanu kā intencionālu aktu, to nosaka vēstītāja/-as nostāja, kas nosaka autobiogrāfiska vēstījuma modalitāti, kā vienu no būtiskākajiem elementiem. Autobiogrāfiskās modalitātes analīze ir ļoti problemātiska, jo tā uzrāda intencionalitāti, kuru nav iespējams reducēt uz formālām vai gramatiskām pazīmēm.

Sidonija Smita un Bella Brodzki norādījušas uz visai bieži sastopamo trešās personas vēstījumu. Latviešu sieviešu autobiogrāfiskajā rakstībā trešās personas vēstījumu izmantojusi Anita Liepa *Ekshumācijā*, Agate Nesaule *Sievietē dzintarā*, Vizma Belševica *Billes triloģijā*. Distance starp autori un viņas autobiogrāfisko varoni tiek pastiprināta ar varones vārdu, kas bieži

vien nesakrīt ar autores vārdu. Anitas Liepas romānā *Ekshumācija* autobiogrāfisko varoni sauc Nameda. Vizmas Belševicas darbā tā ir Bille. Autore izmanto norādes, piemēram, pievienotās fotogrāfijas. Anitas Liepas *Ekshumācijā* Nameda Lapa fotoattēlos tiek atpazīstama kā Anita Liepa. Vizmas Belševicas uz grāmatas vākiem redzamas fotogrāfijas. Ir radīts īpašs termins – ‘mitogrāfija’, lai apzīmētu daudzo runas aktu fiktīvo sakopšanu vienotā autobiogrāfiskā ‘es’ [Meškova 2002a: 120].

1990. gadā iznākušo Anitas Liepas romānu *Ekshumācija* varētu uzskatīt par autobiogrāfiskās tradīcijas aizsākumu. Pēc žanriskās specifikas (autore to apzīmējusi kā dokumentālu romānu) *Ekshumācija* aptver autobiogrāfiskajai rakstībai raksturīgo spektru: no dokumentāla līdz literārajam tekstam, kuru marķē autores spēle ar varones vārdu. Nameda Lapa romānam pievienotajās fotogrāfijās redzama kā Anita Liepa, un romāns pretendē uz dokumentāli precīzu viņas dzimtas vēstures aprakstu. Taču autorei šķītis svarīgi saglabāt distanci starp reālo biogrāfisko varones un viņas priekšteču dzīves telpu, kurā risinājušies gandrīz gadsimtu ilgi vēsturiski procesi, un literāro telpu, kurā stāsts par Sondoru dzimtu iegūst simboliskas iezīmes. Šī distance starp dokumentālo un literāro, kas saskaņā ar poststrukturālistu priekšstatiem potenciāli pastāv jebkurā autobiogrāfiskā tekstā, pieļauj recepcijas procesā brīvāk interpretēt teksta ideoloģiskās konstrukcijas, kuras veidojas ap simbolisko diādi ‘tēvs – meita’ [Meškova 2002a: 121].

Romāns hronoloģiski aptver četru Sondoru dzimtas paaudžu dzīvesstāstus, koncentrējot uzmanību uz Aleksandra un Anatolija likteni. Abi brāļi piedalījās Pirmajā pasaules karā, pēc kura Aleksandrs 1937. gadā tika arestēts un nogalināts Staļina ideoloģiskās kampaņas laikā, bet Anatolijs atgriezās Latvijā un tika iecelts par komandantu Daugavpils cietoksnī. Pēc padomju okupācijas Anatolijs Sondors un citi Latvijas armijas virsnieki tika sapulcināti Litenes nometnē, kur lielākā daļa tika nošauti, bet pārējos slepeni deportēja uz Tālajiem Austrumiem.

Civiliedzīvotāju masu deportācijas un Latvijas armijas virsnieku liktenis ir divas būtiskākās padomju režīma vardarbības izpausmes attiecībā pret latviešu nāciju. Tās nāca atklātībā līdz ar *glasnostj* perioda iestāšanos, un juridiski tās pamatoja 1989. gadā izdotie LPSR Augstākās Padomes dekrēti par represēto pilsoņu rehabilitāciju, kā arī 1988. gada LPSR Prokuratūrā ierosinātā krimināllieta par Litenes virsnieku noslepkavošanu [Meškova 2002a: 122]. 1989. gadā notika šo virsnieku mirstīgo atlieku pārapbedīšana Brāļu kapos.

Kā autore atzīmē uz grāmatas aizmugurējā vāka, publicēta tika romāna piektā versija, kurai materiāli tika vākti 45 gadus, tātad romāna rakstīšanas vēsture iesniedzas 40. gadu vidū un simboliski aptver visu padomju okupācijas periodu. Šis fakts liek autori uztvert kā disidenti, un disidentes figūra kā postpadomju diskursa centrālā mitēma kļūst par atmiņu stāsta galveno organizējošo elementu. Būtiska ir sabalsošanās starp autori kā disidenti, kuru par tādu padara

pats romāna tapšanas fakts, un varoni jeb autores maskēto *alter ego* [Meškova 2002a: 122]. Šis efekts pastiprina distanci starp biogrāfisko un literāro telpu un veido kodu, t. i., autores stāsts trešajā personā parāda viņu kā personāžu augstāka līmeņa vēstījumā.

Nameda, Anatolija Sondora audzumeita, ir Sondora dzimtas trešās paaudzes pārstāve, kura piedzīvoja padomju režīma vardarbību: viņai nācās pārtraukt žurnālistiskas studijas pārāk brīvi paustu domu dēļ, skolotājas karjeras laikā viņai nācās atteikties no vairākām darbavietām. Grāmatas trešā daļa aptver ceļojumu uz Noriļsku 1953. gadā, meklējot Anatolija Sondora pēdas. Izmantojot piezīmes par galveno apsūdzības pamatojumu pretpadomju aģitācijā un sadarbībā ar ārzemju izlūkdienestiem, Nameda tika apcietināta un notiesāta uz spaidu darbiem nometnēs Arhangeļskas un Permas rajonos. Taču Namedas apcietinājums un nometnēs pavadītais laiks tiek atveidots skopāk, nekā Anatolija Sondora piedzīvojumi. Autore izvirza audzētēvu pirmajā vietā, parādot viņa heroiskumu. Atteikšanās aizmirst Namedas antigoniskā opozīcija iegūst jēgu un kļūst funkcionāla tikai vīrišķā heroiskā sižeta ietvaros, kuras centrālā figūra ir tēvs.

Pēc Sandras Meškovas domām, autobiogrāfiskajā rakstībā ir kolektīvā 'es' lietojums afroamerikāņu un citās postkoloniālo sieviešu autobiogrāfijās. Fransuāza Lionē ir ierosinājusi lietot terminu 'metissage' jeb pīšana, lai norādītu uz kultūras atšķirību savīšanas procesu vienotā identitātē postkoloniālo sieviešu rakstībā [Meškova 2002a: 123].

Loti bieži autori paši norāda sava autobiogrāfiska teksta žanru. Piemēram, Anita Liepa apzīmē *Ekshumāciju* kā dokumentālo romānu, *Kumeļa gadus* kā atmiņu romānu, Vizma Belševica *Billes triloģiju* dēvē par atmiņu stāstu.

Agate Nesaule priekšvārdā *Sievietei dzintarā* dēvē to par stāstu. Autores manipulācijas ar atmiņām, t. i., izlaidumi, pārrāvumi, pielikumi ļoti krasi parāda žanra ierobežojumus. Agate Nesaule uzsāk savu stāstu sekojoši: *Es zinu, ka uz pašu atmiņu nevar paļauties : tā izvēlas, izmaina, izkropļo. Citi šos pašus notikumus atstāstītu citādāk, es varu stāstīt tikai to, ko atceros. Man nācies iztēloties un minēt, pat šo to sagudrot, lai stāsts iznāktu raitāks un jēgpilns* [Meškova 2002a: 123]. Autore pievērš uzmanību tam, ka atmiņu notikumi nav objektīvu notikumu secība.

Agates Nesaules *Sieviete dzintarā* tiek parādīta cieša saikne starp žanrisko ierāmējumu, sižeta veidošanu un stāsta saturu. Autore izvēlējusies psihoanalītisko ierāmēju ar apakšvirsrakstu „Kara un trimdas radīto traumu dziedēšana”. Agata Nesaule pierāda, ka dziedināšana ir iespējama. Bēgļu nometnēs pieredzētā vardarbība, izsalkums un pazemojumi kļūst par traumas kodolu. Aizsākas arī baiļu, kauna un vainas izjūtas, it kā badu un citas nedienas viņa būtu pelnījusi un nekas labs tai nevarētu pienākties. Tas veidojas arī Agates turpmākajā dzīvē, liekot viņai ieņemt upura pozīciju gan attiecībās ar cilvēkiem, gan laulībā. Džo – Agates pirmais vīrs, mēģināja iegūt viņu ar varu. Džo ir amerikāņu jauneklis, dažādiem psiholoģiskiem kompleksiem apsēsts tips,

kurš prot meiteni iežēlināt un apvārdot, apgalvojot, ka neviena cita tādu kā viņš nemīlēs. Agate miglaini apjauš, ka Džo nav vēlams dzīves biedrs, bet, spītējot vecāku liegumam, tomēr viņu apprec, jo virsroku ņem izjūtas, ka viņa neko labāku nav pelnījusi. Tikai pēc 20 nelaimīgas laulības gadiem viņā nobriest drosme no Džo aiziet. Vēlāk seko izlīgums ar māti un sarunas gultā ar Džonu, kas apliecina viņas vēlmi un spēju veidot attiecības, kas balstās uz savstarpēju uzticēšanos un mīlestību un tādējādi apliecina Agates „izārstēšanos”.

Margitas Gūtmanes Vēstules mātei ir mēģinājums, uzrunājot māti, uzrunāt sevi. Jau virsrakstā redzama saikne starp meitu un māti. Varones centieni uziet mātes pēdas, kas izkaisītas viņas dzīvē, projicējas trimdas sajūtā, kas neizzūd arī pēc atgriešanās „mājās”. Turklāt ārējo trimdas sajūtu pastiprina iekšējā atsvešinātība, ko varone izjūt kā atsvešinātību no valodas, kurā viņa varētu izteikt savu pieredzi un fokusēt savu identitāti [Meškova 2003: 186].

Jebkuru stāstu caurauž pretrunas un neatbilstības, kuras izraisa rakstīšanas akts, kas saskaņā ar poststrukturālo tradīciju pats sevi sagrauj klātesamības ilūziju tekstā. Šeit poststrukturālistu un feministu nostādnes šķiras: poststrukturālos kritiķus nodarbina šo pretrunu atklāšana un šajā procesā iezīmējušos tekstuālo konfigurāciju noteikšana, kas nekad nevar būt pabeigta un ar katru jaunu lasījumu var veidoties atšķirīgi. Savukārt feministes uzskata, ka nav iespējams atteikties no politizēta lasījuma, ielasot sievietes balsis tekstā [Meškova 2002a: 125].

Autobiogrāfijas feministiskās pētnieces, kā Domna Stantone, Bella Brodzki, Sidonija Smita, interpretē sievietes autobiogrāfiskos aktus kā viņu ienākšanu rakstības laukā ar nolūku atrast balsi un iespēju pārrakstīt savu situētību tekstā ar izdevīgākiem noteikumiem nekā sievietei tradicionāli tiek piedāvāts [Meškova 2002a:125].

20. gs. 70. – 90. gadu pētījumos autobiogrāfiskā un atmiņu rakstība bieži tiek analizēta ģimenes kontekstā tā dēvētajās ‘bērnu atmiņas’ par 2. Pasaules karu, skarot tādas problēmas kā no vecākiem pārmantotās traumas jeb pēctecība, vainas apziņa bērnos, kuru vecāki bijuši kolaboracionisti utt. [Meškova 2002a: 126].

90. gadu autobiogrāfiskajā rakstībā ievērojamu vietu ieņem sievietes teksti. Tiek parādītas 2. Pasaules kara un tā izraisītās pārmaiņas Eiropā, kas Latviju skāra 50 padomju okupācijas gadu veidā. Šie radītie teksti sniedz vēsturisku liecību par Latvijas vēstures periodu, kas ietver bērnības laiku, 2. Pasaules kara sākumu, padomju – vācu okupāciju, kā arī Latvijas neatkarības atjaunošanu. Tajā pašā laikā tā ir autobiogrāfiskā liecība par meitenes bērnību, ko pārtrauc karš. Piemēram, Agate Nesaule *Sieviete dzintarā* atveido traumatisko meiteni, kas kopā ar vecākiem pārdzīvo kara sekas. Arī Margita Gūtmane *Vēstules mātei* raksta par trimdas dzīves grūtībām, kas nezūd, arī atgriežoties dzimtenē, tātad, parādot trimdu kā īpašu dzīves situāciju. Anita Liepa savos autobiogrāfiskajos darbos *Ekshumācija* un *Kumeļa gadi* ataino dzīvi padomju okupācijas gados. Vizma Belševica *Billes triloģijā* tēlo epizodes no savas bērnības 30. gados, ko pārtrauc

karš. Meita tiek parādīta kā patības figūra, tekstos izpaužas kā autore autobiogrāfiskā projekcija, autobiogrāfisko aktu producēšanas vieta, kā arī rakstīšanas vieta. Katra autore, t. i., Anita Liepa, Agate Nesaule, Margita Gūtmane un Vizma Belševuca ieņem nozīmīgu vietu, un savu dzīvesstāstu raksta kā liecību – Anita Liepa, kā dziedināšanu – Agate Nesaule, vai kā melanholisku stāstu – Margita Gūtmane un Vizma Belševica.

Pēcpadomju laiks 90. gadu autobiogrāfiskajā rakstībā kalpo kā galvenā ideoloģiskā matrice tekstu sižetiskošanai un temporālajam ierāmējumam. Otrais pasaules karš tiek tēlots kā liktenīgs posms Latvijas Republikas vēsturē, kura ietvaros tās teritorijā risinājās traģisku epizožu virkne, kuru ierāmē padomju okupācija ar vācu okupācijas interlūdiju [Meškova 2002b: 130]. Padomju periodā Otrais pasaules karš tika saistīts ar vācu iebrukumu un padomju karaspēka aktivitātes 1940. un 1945. gadā tika interpretētas kā kaimiņvalsts sniegtā palīdzība un atbrīvošana. Šī Latvijas vēstures posma rekonstruēšana „perestroikas” laikā un 90. gadu sākumā saistās ar padomju okupāciju. Pamatā ir galvenās padomju režīma vardarbības izpausmes, kas saistās ar masu arestiem un deportācijām. Šis laiks tiek parādīts kā ‘triju Atmodu mīts’ jeb mīts par latviešu nacionālās identitātes attīstību. Benedikts Andersons min atmodu ka tradicionālu metaforu, ko topošās nācijas izmantojušas, lai savu rašanos un konsolidēšanos [Meškova 2002b: 130]. Šī metafora iesakņojusies latviešu tautiskā romantisma kultūrā, kuras ietvaros pirmā Atmoda lika pamatus latviešu nacionālajai identitātei, otrās Atmodas rezultātā nācija iegūst savu valsti, bet trešo iegūst revolūcijas ceļā. Tas ir izdzīvošanas stāsts, traģiskais stāsts ar laimīgām beigām. Autobiogrāfiskajā rakstībā izpaužas gan individuālās, gan kolektīvās atmiņas. Traģiskie pagātnes notikumi tiek atainoti caur autore personiskajiem pārdzīvojumiem. Māra Lazda rakstā par latvieši sievietu mutvārdu dzīvesstāstiem atzīmē: *Latviešu sievietu deportāciju vēsture ir neatņemama daļa kolektīvās atmiņas un publiskā diskursa konstruēšanā Latvijā šodien* [Meškova 2002b: 130]. Šo apgalvojumu var attiecināt arī uz autobiogrāfisko rakstību, kur starp rakstības modu veidojošiem komponentiem, atmiņām un dzīvesstāsta elementiem ir liela nozīme.

Vācu 20. gadsimta 90. gadu autobiogrāfiskā literatūra atspoguļo sarežģītu un pretrunīgu laiku vācu tautas visjaunāko laiku vēsturē. Kristas Volfas un Gintera de Broina uzrakstītie autobiogrāfiskie daiļdarbi precīzi dokumentē šo laika posmu un sniedz lasītājam iespēju iedziļināties kompleksos vēsturiskos notikumos no atsevišķa cilvēka redzesleņķa, gūt iespaidu par indivīda dzīvi, domām un jūtām [Meškova 2008: 97].

Latviešu rakstnieces savos autobiogrāfiskos darbos izmanto meitas figūru. Meitas figūra caur kuru tiek parādīta dzīve, darbība un izjūtas. Tiek parādīta tradīcijas sargātāja Nameda Lapa – Anitas Liepas darbā *Ekshumācija*; mērķu īstenotāja, kas cenšas tikt galā ar savām bērnības traumām, Agate – Agatas Nesaules darbā *Sieviete dzintarā*; meitenes, ko sastindzinājušas sēras

pēc zudušās mātes kā dzīves pirmamata un radošas pašrealizēšanas nodrošinātājas Margitas Gūtmanes autobiogrāfiskā varone *Vēstulēs mātei* un Vizmas Belševicas *Billē*.

2. Autobiogrāfiskās iezīmes romānā *Ekshumācija*

Prozā vārds ir it kā pats par sevi nemanāms. Tas ieplūst mūsu apziņā viegli kā saules stars caur loga stiklu, bet ir pagājis laiks. Ikdienā un arī daiļprozas leksikā ir daudz vārdu, kuru izlasīšana un apjēgsme prasa zināmu piepūli.

Anita Liepa lielāko savas dzīves laiku ir pavadījusi Daugavpilī, viņas dzīvības koka saknes iesniedzas visos Latvijas novados. No tēva puses: vecāmāte – kurzemniece, vectēvs – zemgaliētis, no mātes puses: vecāmāte – vidzemniece, vectēvs – latgaliētis. Anita Liepa ir laba latviešu valodas meistare, kuras valoda ir raita un labskanīga. Viņa raksta daudz un ātri. Tas nav nekāds ārkārtējs, jo raksta viņa kopš bērnības. Viņa saka: *Rakstīšana ir mans dzīvesveids, mana lielākā bauda jau kopš divpadsmit gadu vecuma. Rakstu katru dienu no trim līdz divpadsmit stundām.*

Anita Liepa pieder pie reālpsiholoģiskā romāna tradīciju kopējiem. Ar saviem četriem darbiem *Ekshumācija*, *Kumeļa gadi*, *Vecjuru saimniece* un *Noklusētās lappuses* viņa parāda to laiku, kad cilvēki bija spiesti pakļauties varai, kas vienmēr un visur bija pareiza un neierobežota.

Ekshumācija (no lat.val. – ‘līķa izrakšana, lai tiesas medicīnas eksperti varētu izdarīt izmeklēšanu’) ir notikusi, un 1989.gada 2.decembrī Litenes kapos pārapbedīti vienpadsmit no tiem daudzajiem tūkstošiem latviešu karavīru, ko pazemoja un iznīcināja padomju vara. *Ekshumācija* reizē ir veltījums arī visiem tiem aizvestajiem, kas par visaugstāko, par dzīvības cenu, bija gatavi palikt un dalīties Mātes Latvijas liktenī, un tāpēc tika nolemti mokpilnai nāvei Gulaga noietnēs bez trīs saujām dzimtenes smilšu, bez krusta zīmes un kapu kopiņas [Cimdiņa 1990: 6].

Grāmatām, tāpat kā cilvēkiem, ir savi likteņi, un *Ekshumācijas* tapšanas vēsture pati par sevi ir cieņas un apbrīnas vērtā. Aizvesto liktenis un pārapbedīšanas sāpīgās domas A. Liepu ir pavadījušas vairāk nekā četrdesmit gadu. Romāna pirmais variants tapis jau agrā jaunībā, bet tas tāpat kā nākamie trīs romāna varianti politisku motīvu dēļ iznīcināti. *Ekshumācija* rakstīta 1988. gadā, tajā jūtama tieša rakstnieces biogrāfijas klātbūtne, un lasītājs romāna lappusēs uzzina arī par paša romāna tapšanas gaitu. Anita Liepa atzīst: *Es kļuvi aizstāvības lieciniece, lai mani varoņi tiktu rehabilitēti. Tagad par tiem notikumiem raksta arī citi. Es sāku rakstīt, ak dviņi vēl neuzdrošinājās* [Gudriķe 1999: 99]. Anitas Liepas darbā aptverts laiks simts gadu garumā, par kura ilgo tapšanu viņa raksta romāna nobeigumā: *Romāna pirmo, agrā jaunībā uzrakstīto*

variantu tuvinieki sadedzināja. Otrā varianta dēļ tiku notiesāta. Trešo variantu, kas tapa pārsūtīšanas cietumā, kratītāji atņēma. Ceturto sagrauca peles. Pie lasītāja nonāk piektais variants, kam materiāli vākti četrdesmit piecus gadus.

Ekshumācija ir daudzējādi dokumentāls romāns. Tur atrodam vēstules, fotogrāfijas, oficiālu dokumentu novilkumus, izgriezumus no laikrakstiem utt. Romāna darbība balstās uz šiem materiāliem, ko autore papildina ar paskaidrojumiem un iestarpinājumiem vietās, kur tie ir pietrūkuši vai nav bijuši pieejami. Stāstījumā ir daudz autobiogrāfisku faktu, bet tekstā netiek pievērsta uzmanība tēlu personiskajai dzīvei, izjūtām, pārdzīvojumiem. Galvenā stāstījuma līnija izseko divu brāļu virsnieku likteņiem, gan tuvskatos, gan attālinoties no specifiskā, aptverot 20. gadsimta konvulsijas no I Pasaules kara padomju varas beigu sākuma. Kaut arī brāļi iet katrs savu ceļu, viens Latvijas armijā, otrs Sarkanajā, abus nolikvidē zem tās absurditātes zīmes, kad indivīds pazaudē katru iespēju savu likteni izšķirt, kad lolotais un darītais, kad ideoloģiskā pārliecība, komunisms vai nacionālisms, vairs neatšķir vainīgos no nevainīgajiem. 20. gadsimtā, kas varbūt ieies cilvēces vēsturē kā visnežēlīgākais, upuri un bendes, skatītājs un darītājs, visi ir vainīgi, un visi ir jālikvidē.

Anitas Liepas *Ekshumācija* ir vienas ģimenes triju paaudžu likteņu tēlojums no 20. gadsimta sākuma līdz 80. gadu beigām. Romānā atainota Sondoru ģimene. Anitas Liepas galveno uzmanību pievērš diviem dēliem – Aleksandram un Anatolijam. Aleksandrs dienesta gaitas sācis cara armijā, abi izgājuši cauri pasaules karam un Sarkanās armijas rindām. Pēc kara notikumiem Aleksandrs paliek Krievijā, viņam piedāvā strādāt Tālo Austrumu universitātes Kara katedrā. Tomēr pēc ārstu komitejas slēdziena Aleksandram nākas demobilizēties sliktās dzirdes dēļ.

Anatolijs kļūst par Latvijas armijas virsnieku. Aleksandru nošauj 1938. gada Novosibirskā, bet Anatoliju – 1941. gadā no Litenes aizved uz ziemeļiem, kur 1944. gadā viņš mirst no bada.

Laiks kā vēsturiska kategorija nav izvirzīta romāna priekšplānā, taču iezīmējas konsekventās līnijās kā latviešu tautas 20. gadsimta traģika. Pirmais pasaules karš ar bēgļu gaitām, badu un cietumiem, ar tīfa barakām un gūsta noietnēm, ar frontē kritušajiem un svešā zemē mirušajiem ir pirmais romānā atspoguļotais latviešu tautas iznīcības laiks, kuram pēc divdesmit brīvības gadiem seko vēl šausmīgāks – ar meliem, noietnēm, badu un slepkavībām pieblīvētais komunistu varas režīms.

Romāns tiek iedalīts trijās daļās. Divas pirmās daļas – *Vilku mēnesī dzimušie* un *Baltā saule, melnā ēnā* – veltītas brāļiem Sondoriem. Pirmā daļa sākas ar Āduka (vēlāk Ādolfu Sandera) pārdzīvojumiem. Ar to pašu Anatoliju Sondoru, Anitas Liepas krusttēvu, vēlāk audzītēvu. Āduku izdzen ārā: *Lai pastaigājoties pa svaigu gaisu, ko nīkstot pa māju pie vecām. Māte mazliet apslimusi, nolikusies pagulēt, viņai vajadzīgs klusums un miers* [Liepa 1990a: 10]. Autore parāda Ernās nākšanu pasaulē, ap kuras dzīvi un mājām Latgales pusē vēlāk romāna gaitā

kopā saistīsies visa romāna darbība. Anita Liepa raksturo arī Aleksandru Sondoru, kas ne tikai kļūst par oficieri, bet tiek pat iecelts muižnieku kārtā: *Plaši veras Ziemas pils parādes durvis. Platas, greznas kāpnes, gara amfilāde, krāšņa, karavadoņu ģīmetnēm rotāta zāle. (..) Ar viņa majestātes, Viskrievijas cara Nikolaja Otrā pavēli Aleksandrs Jāzepa dēls Sanders tiek iecelts muižnieku kārtā* [Liepa 1990a: 121]. Vēlāk Sondoru ģimene aizbrauc uz Voļsku, pilsētiņu Volgas krastā, kur meita Erna ir vienīgā pelnītāja. Tur arī nomirst tēvs Jāzeps un tēvocis Edvarts.

Otrā daļa *Baltā saulē, melnā ēnā* rāda abus virsniekus nu jau pretējās pusēs. Jaunākais brālis Anatolijs turpina dienestu Latvijas armijā. *Esmu zvērējis uzticību Latvijas karogam, savas tēvzemes simbolam, savai zemei. Mans pienākums būt nomodā par robežām, aizstāvēt tautu un tēvzemi. Prezidenti nāk un iet, tauta paliek, zeme paliek* [Liepa 1990a: 198].

Šis ir Latvijas virsniecības otrās paaudzes, traģiskas paaudzes, izaugšanas laiks: jaunās valsts armijai savu dzīvi veltījuši, viņi gandrīz visi bez nevienas kaujas nonāk cilvēku iznīcināšanas noietnēs ziemeļos, un pēc ilgiem moku gadiem mājās atgriežas tikai retais [Hiršs 1990: 69]. Šajā laikā Erna satiek Edgaru Lapu (Edgaru Liepu), Anitas Liepas tēvu. Ernai ir jau divdesmit deviņi gadi, un viņa grib precēties ar Edgaru, tomēr brālis Anatolijs ir pret to. Pārāk mīl viņš savu māsu. Zīmīgi ir tas, ka Anatolijs ar savu sievu uzdāvina sievietei gleznu: *Vieglā plīvurā tinusies sieviete naktī starp klintīm ķer maldugunis. Kaila, neaizsargāta* [Liepa 1990a: 175]. Erna saprot, ka tā ir viņa, tomēr saprot arī to, ka arī Anatolijs ir malduguņu tvarstītājs.

Biogrāfijā Anita Liepa apraksta savu piedzimšanu, kuru mēs varam redzēt darba *Ekshumācija* lappusēs. Autore pateicas ne tikai vecākiem un Sarkana Krusta slimnīcas ārstam, bet arī vecmāmiņai Emīlijai un mātesbrālim Ādolfam Anatolijam Sondoram. Uz jautājumu, ko tēvs gribētu labāk dzīvu māti vai bērnu, viņš atbild, ka gribētu redzēt abas dzīvas. Nameda Lapa piedzima Kaķa gadā zem Mežāža zīmes. *Trakajam Lapam (Liepam) meita dzimusi* [Liepa 1990a: 178]. Pie „trakā” iesaukas Edgars Lapa tika pateicoties savai reputācijai. Pēc karaskolas beigšanas, dienot II Dobeles kājnieku pulkā, viņš iemantojis iedomīga, trakulīga bohēmieša nelāgo slavu. Tēvam bija pleirīts, viņš mirst, kad Namedai ir gads un septiņi mēneši.

1940. gadā valda meli, varmācība, cietsirdība. Nameda kopā ar krusttēvu pavada garām ejošo jātnieku pulku, rokrokā stāvot pie mājas vārtiem. Anatolijs raud: *Šis allaž mierīgais, priecīgais, brīžiem zobgalīgais vīrs, no kura viņa vienmēr bez ierunām klausu* [Liepa 1990a: 255].

Namedu adoptē viņas krusttēvs Anatolijs, kad viņa mācās piektajā klasē. Tomēr Nameda pretojas: *Kad beidzot pavēstīts, viņa pretojusies, spurojusies, negribējusi piekrist, pati īsti nezinādama, kāpēc, bet beigās bijusi ar mieru* [Liepa 1990a: 258].

Šis ir Latvijas virsniecības otrās paaudzes laiks. Jaunās valsts armijas virsnieki nonāk noietnēs ziemeļos. Šo garo ceļu piedzīvo arī Anatolijs Sondors, kam vajag izciest visus pazemojumus, badu, salu, līdz viņa pēdas pazūd nāves mašīnērijā.

Trešā daļa *Kliņģerīšu vainags* – Anatolija audzumeitas Namedas gaitas, kas meklē audzutēva kapu Krievijā. Šī daļa rakstīta intīmākā, sirsnīgākā valodā nekā iepriekšējās. Tagad Nameda stāsta par pašas piedzīvoto un pašas redzēto. Dzīvojot Vācijā, Nameda Lapa atrod avīzi *Cīņa* ar aicinājumu tautiešiem atgriezties un virkni solījumu, tostarp arī atdot atņemtos īpašumus un piešķirt 3000 rubļu mājokļa remontam, kā arī atzīt ārzemēs iegūto izglītību. Patiesībā šo avīzi drukājuši divos dažādos variantos, un viens bijis domāts tautiešiem svešumā. Bet, kas to bija zinājis, ka tas viss būs meli, bet to viņa uzzinās tikai tad, kad atgriezīsies Latvijā. 1947. gadā abas ar māti atgriežas, taču māju ir ieņēmis izpildkomitejas priekšsēdētājs. Vēlāk no tagadējās Latvijas Universitātes Žurnālistikas nodaļas viņu „palūdza” aiziet, turklāt nācies arī vēlreiz kārtot pamatskolas eksāmenus. Romānā *Ekshumācija* parādīta Nameda, kura pēc studiju beigšanas 1953. gadā ar baltu kuģi „Josifs Staļins” brauc pa Jeņiseju uz Taišetu, Dudinku, Noriļsku, uzzināt kaut ko par savu audzutēvu, par viņa pēdējiem dzīves gadiem. *Nameda ir liela izaugusi, kapteini Sondor. Tava Nameda brauc tevi meklēt. Tava Nameda ir apņēmusies tevi atrast un pārvest atpakaļ mājās. Viņa ir jauna un stipra- aiz muguras vēl tikai gadsimta ceturksnis. Tava audzumeita, Anatolij, ezīgais, meitēns, spītīgais pūcēns* [Liepa 1990a: 327].

Vardarbība pret tēvu simbolizē naidīgā režīma vardarbību pret Latvijas valsti, un meitas ciešā saikne ar tēvu simbolizē nācijas vēlmi pēc savas valsts. Atmiņu saglabāšana – meitas atmiņu par tēvu, tautas atmiņas par valsti – kā kontinuitātes ķīla iemanto izšķirošu nozīmi un nosaka atmiņu vēstījuma afektēto un ideoloģizēto raksturu [Meškova 2002b: 132].

Sievišķīgais tiek izmantots kā kolektīvās identitātes simbols, kurā iekodētas kolektīvās vērtības un piešķirta nācijas reproducētājas un robežu sargātājas funkcija, savukārt iemieso vīrišķais iemieso valstiskuma ideju. Anitas Liepas romānā meitas un tēva attiecības, metonīmiski transformējoties, marķē nacionālās tradīcijas rekonstruēšanas stāsta temporālās robežas: ja naidīgās varas īstenotā tēva/ valsts iznīcināšana iezīmē traģisko sākumu, tad meita/nācija ir tā, kurai jāsasien sarautā vēstures saite un jānodrošina vēsturiskā kontinuitāte, koriģējot kolektīvās atcerēšanās norisi. Lai cik nozīmīga šī loma nešķistu, meita veic savu kultūras nosacīto misiju Tēva vārdā, kura griba piešķir likumīgu spēku viņas vārdiem un rīcībai, kura gars iedveš viņā drosmi un pārliecību [Meškova 2002b: 133].

Noriļskā Nameda uzzina, ka Anatolijs kara laika slimības dēļ aktēts un pārsūtīts uz Irkutskas apgabalu. Romāna noslēgumā Nameda satiekas ar Zjarskas, pēdējās Sondora nometinājuma vietas, ciema padomes priekšsēdētāju un uzzina, ka viņa ir pirmā, kas interesējas par Litenes virsnieku likteni: *Ir pienākušas vēstules no visām Krievijas malām, no Ukrainas, Baltkrievijas, Gruzijas, no Vidusāzijas un Tālajiem Austrumiem. No Latvijas un Igaunijas nevienas. Nevienus viņus nav meklējis, nav rakstījis, taujājis, braucis. Nevienus* [Liepa 1990a: 467].

Namedas sapnis nodaļā *Ekshumācija*, ir vienīgā epizode reālistiskajā vēstījumā, kuras centrālo lomu akcentē romāna nosaukuma dublēšana. Nameda veic sava audzētāva ekshumāciju, lai pārvestu viņu mājās. Varonei ir zināmas pazīmes un palaimējas ar lāpstu trāpīt īstajā vietā, un izraktais galvaskauss materializējas kapteiņa Sondora tēlā: *Tev nevajadzēja braukt mani meklēt*, viņai nevajadzēja meklēt kapteini Sondoru. Nameda noraida jauno virsnieku aicinājumu sadzert un padejot: *Es nedrīkstu, jūs esat miris* atgādina par robežu starp dzīvo un mirušo pasauli.

Nameda brauc uz Taišetu, tur viņu aiztur, aizved uz Irkutsku un arestē. Bet tas vēl ir tikai 1953. gads, un šāda interese par tik tālām vietām nemaz nav pieļaujama. Turpat Taišetā jauno meiteni arestē un veikli safabricē vajadzīgās apsūdzībās: ... *atbilde no Rīgas ... iesīkstējais naidis ... rūdīta noziedzniece ... bēgšanas mēģinājums ... valsts ... drošība ... nepieciešamība ...pasākumi ...apcietināt ...* [Liepa 1990a: 388].

1954. gada martā Rīgā Namedu Lapu tiesā Augstākā tiesa – piespriež septiņus gadus ieslodzījumā un trīs gadus bez tiesībām. Par pretvalstisku aģitāciju un propagandu, par Noriļskas politisko ieslodzīto sacelšanās aprakstu dienasgrāmatā. Seko Rīgas čekas pagrabi. Namedu ved atkal uz ziemeļiem, iepriekšējās paaudzes ciešanas viņai nāk līdzī visu viņas mūžu.

Piecdesmito gadu vidū autore strādā par mācību daļas vadītāju. Grāmatā *Ekshumācija* nebija norādīts, kurā skolā Nameda Lapa strādā, tomēr pēc autores autobiogrāfijas var nojaust, ka ir minēta Ilūkstes apriņķa Bebreņu vidusskola. Vēlāk tika atlaista tūlīt pēc Ziemassvētkiem, jo vakarā savā istabiņā kopā ar māti un kaimiņskolas skolotājas ģimeni bija dedzinājusi eglīti. Tāpēc Anita Liepa ar vilka pasi devās uz Daugavpili.

Sešdesmito gadu beigās Nameda Lapa dabūja matrozes darbu Daugavas pludmalē. Pēc bakalaura darba autores domām, tā ir Daugavpils DOSAAF glābšanas stacijā, vēlāk Nameda ir paaugstināta par posteņa vecāko jeb staršinu.

1973. gadā Nameda Lapa aiziet no redakcijas pēc četrus gadus ilga darba. Kāds ir izpētījis viņas pagātņi, un redaktors grib tikt no viņas vaļā, tāpēc viņa aiziet no redakcijas pēc pašas vēlēšanas.

Anita Liepa raksta: *Redakcijā man patika strādāt, turklāt bija iespēja izmantot rakstāmmašīnu, lai brīvajos brīžos pārrakstītu citiem izdevumiem sūtāmos stāstus. Tā nemanot aizsteidzās četri gadi. Jau sāku sevi uzskatīt par pilnvērtīgu cilvēku, kad dzīve kārtējo reizi apmeta kūleni, lai pierādītu, ka dzīves atvarā esmu tikai un vienīgi skaida, pakļauta svešas varas svaidīgajai gribai. Kāds bija izpētījis manu pagātņi un licis lādīgajam redaktoram tikt no manis vaļā. No redakcijas aizgāju „pēc pašas vēlēšanās”* [Liepa 2000: 178].

Aizgājusi pensijā, rakstniece turpina darbu Ceļojuma birojā – vada ekskursijas. Tomēr nekas nav mūžīgs, un Namedai Lapai nākas aiziet arī no šī darba.

Nameda Lapa, jūs turpmāk nevadīsit ekskursijas. Cilvēks, kurš tiesāts par pretpadomju propagandu, nevar strādāt ideoloģisku darbu. Jūs sakāt: tas bija pirms trīsdesmit gadiem? Un kas par to? Valsts jūs esot apbalvojusi ar medaļu par Ilggadīgu darbu? Acīmredzot kļūda. Vai arī priekšniecības tuvredzība. Būs priekšniecība arī jāņem priekšā. Bet, kas attiecas uz trīsdesmit gadiem, pretvalstiskiem noziegumiem noilguma nav. Uz Noriļsku braucāt? Virsniekus meklējāt? Par streiku rakstījāt? Nu lūk! Kurš godīgs cilvēks drāzīsies uz otru pasaules malu, lai satiktos ar noziedzniekiem? Tā ka pareizi vien ir. Jums piešķirta pensija, pie tam pieklājīga. Kas vairāk vajadzīgs? Ja bez darba garlaicīgi, audzējiet gurķus un salātus. Lasiet ogas un sēnes. Par ekskursijām aizmirstiet. Tādus kā jūs tūristiem un ekskursantiem nedrīkst tuvumā laist [Liepa 1990a: 459].

Romāna kopnoskaņā un koptēlā iekļaujas fotomateriāli no kapteiņa Pāvila Ceriņa, pulkvežleitnanta Fridriha Heiderprīma dēla Aleksandra Fuksa, leitnanta Otomāra Gruntes, zinātnu doktora Angas Sandera un Anitas Liepas personiskajiem arhīviem. Fotoģimenes neļauj par Sondoru dzimtas piederīgajiem runāt kā par prototipiem vai literāriem tēliem, jo tie ir dzīvi cilvēki.

Anitai Liepai dzīvē sanācis strādāt visdažādākos darbus, drīz pēc atgriešanās no izsūtījuma skolotājas diplomu „politiskās neuzticības” dēļ nācies nolikt plauktiņā. Viņai pieder gan mākslinieces noformētājas un žurnālistes amats, gan ekskursiju vadīšanas pieredze, gan darbs glābšanas stacijā.

Anitas Liepas *Ekshumācijā* trešās personas vēstījumu var saistīt ar sākotnējo ieceri rakstīt dokumentālu romānu par Anatolija Sondora dzīvi. Kapteiņa Sondora audzumeitas identitāte ir romāna centrālā noskaņa. Varones vārds, Nameda Lapa, daudz neatšķiras no autorei vārda. Romānam pievienotas fotogrāfijas, var viegli atpazīt Anitu Liepu. Tā ir kā spēle, pats romāns pievērš uzmanību varones saistībai ar autori, tātad varones vārds – Nameda Lapa – atklāj tekstuālos aspektus.

Kritiķe Ausma Cimdiņa uzsver, ka *Ekshumācija* ir *pienākumā, mīlestībā un ticībā tapis darbs un tālab neļauj sev tuvotes citādi kā vien godbijībā un pietātē...* [Gudriķe 1999: 97].

Pretrunīga bija arī kritika. Visvaldis Lāms apgalvoja, ka ikviena grāmata par latvju Golgātas ir apsveicama, jo noziegumiem pret cilvēci nav noilguma. Pēc Gunta Bereļa domām, Anita Liepa ar savu romānu ir nokavējusi: par latviešu virsniecību pirmie sāka runāt citi [Gudriķe 1999: 97].

Tomēr Visvaldis Lāms saka: *Viņi visi ir mūsējie: kara viesuļos pa visu pasauli kaisītie, tālos kauju laukos apgūlušies, nāves lēģeros nomocītie, savai tautai ar varu atrautie...visi, visi. Un, kamēr vien mēs apjēgsim šo tautas kopības apziņu – dzimtās valodas jaukumu, asiņu balsi,*

paaudžu sasaisti –, tikām izturēsim kā tauta. Apspiesti, mocīti, deportēti, slepkavoti un tomēr vienoti sāpēs un cerībās [Gudriķe 1999: 97].

Romāna īstenošana, kā autore pati īsi paskaidro, ir bijusi otrā odiseja cauri izsūtīto noietnēm, tiesas zālēm un cietumiem, daļēji šī manuskripta dēļ, kas ticis konfiscēts un sadedzināts, bet līdz ar to tikai vēlreiz pierādot, ka manuskripti nedeg, jo to gars nav sadedzināms. Un tāpat kā Antigone, autore nav uzdevusi sekot savai iekšējai dziņai. Romāns raksturo zināmu "atklātības" perioda žanru Latvijā, kura izteiktākais piemērs varētu būt *Via dolorosa*, staļinisma upuru liecības. Franču kritiķis Rolans Barts reiz salīdzināja literatūru ar Orfeju, kas ved savu mīļāko no pazemes, bet ceļā nedrīkst uz viņu atskatīties. Un tā ir jājautā cilvēces paši svarīgākie jautājumi, bet tādā veidā, lai jau nav iepriekš pateikta meklēta atbilde. Anita Liepa varbūt pilnīgi neatbild jautājumiem, ko Tolstaja prasa no literatūras, bet paceļot šos jautājumus jau daudz ir piepildīts [Silenieks 1991:2].

Pēc Gunta Bereļa domām, dokumentālais romāns *Ekshumācija* ir pirmais mēģinājums sarakstīt romānu par Latvijas virsniecības likteņiem un iznīcināšanu lēģeros, kur stāsts par romāna tapšanu ir krietni iespaidīgāks par pašu romānu, jo *tam piemīt jau minētais trūkums: reālisma klišejas nav spējīgas aprastīt koncentrācijas lēģeru absurdu – „Ekshumācija” ir tikai kārtējais vēsturiskais komikss* [Berelis 1999: 304]. Pēc viņu domām, arī vēlāk Anitas Liepas publicēja pavirši izstrādātus stāstus un romānus.

Pēc bakalaura darba autores domām, romāns *Ekshumācija* rakstīts par Anitas Liepas dzīvi, jo Nameda ir rakstnieces prototips. Namedai Lapai ir dubults uzvārds – Sondore, tāpat arī Anitai Liepai. Gan rakstniecei, t. i., Anitai Liepai, gan Namedai bija audžutēvs, virsnieks Sondors, kas savu nekustāmo īpašumu novēlē savai audžumeitai. Romāna gaitā attainota Nameda kopā ar māti, kas pavada dažus gadus ārzemēs, Anita Liepa ar māti bija bēgļu gaitās. Abas, t. i., rakstniece un Nameda meklēja krusttēvu Noriļskā, kur bija arestētas, un tikai 1956. gadā atbrīvotas. Romānam pievienotas fotogrāfijas, kurās redzama Sondora audžumeita, var atpazīt autori, kuras fotogrāfija ievietota uz grāmatas aizmugurējā vāka. Nameda strādāja glābšanas stacijā, vēlāk skolā un ekskursijas birojā. Lapai – Sondorei arī bija meita. Viss liecina par to, ka romāna *Ekshumācija* darbība saistīta ar Anitas Liepas biogrāfiju.

3. Autobiogrāfiskais vēstījums garstāstā *Vecjuru saimniece*

Garstāstā *Vecjuru saimniece* centrā ir māte un meita. 1947. gada jūlijā, sākās komponista Jāzepa Vītola dzimšanas dienai veltītais koncerts. Autore uzsver arī vietu, tā ir Sankt- Nikola katedrāle Flensburgā. Galvenā varone Silvija stāsta par Vecjuru saimnieci, t. i., Noru Laidiņu. Silvijas stāstījumu mēs redzam ar Silvijas acīm. Pamatā garstāsts balstās uz Silvijas jūtām un domām.

Vecās saimnieces Kristīnes Nolavas tēls stāsta sākumā ir stingrs, nelokāms, savtīguma apdvests, ar kāri pēc zemes. Viņai vienmēr likās, ka Vecjuros zemes par maz un par maz. Vēlāk pēc infarkta pārciešanas, viņa mainās, pazūd asumi. Turpretī meita Nora no dzīvespriecīgas jaunavas, dažādu apstākļu ietekmēta, t. i., mātes valdonība pār meitu, atsacīšanās no mīlestības uz kalpa puisi, iziešana pie nemīlama vīra, arvien pieaugoša zemes kāre, pārveido Noru. Noras māte pati saka par Gati: *Mājām saimnieka vajag. Bet Gatis... ne jau tevis, tavas zemes viņš tīko. Ņem tādu, kas Nolaviem nav par kaunu* [Liepa 1990b: 180]. Mātes griba tur Noru grožos arī tad, kad viņas pašas nav klāt, tomēr, kad māte atgriežas no slimnīcas, Gatis un Nora atkal sāk satikties.

Ar laiku aug naidis pret kalpu Gati Virsi, kuru mīlējusi, bet pametusi, vēlāk pret Gata ģimeni, jo viņš apprecas ar Jaunjuru kalponi Metu, kuras daba ir par lepnu un lecīgu. Redzot Gati un Metu laimīgus, Nora nožēlo, ka Ruta nav viņas meita. Padomju laikā Gata uzcelto māju dēļ uz bijušās Vecjuru zemes noved Noru līdz viņa slepkavībai, lai pēc tam pati mocītos ar domu par Gata atriebšanos. To visu Nora izstāsta Silvijai, pasakot, ka augonis ir pušu, tad, kad Nora kopā ar savu ģimeni un Silviju un māti bēg, sākās Otrais pasaules karš.

1944. gada oktobrī Anitas Liepas mātes kantori no Rīgas evakuē uz Liepāju. Tiek paziņots, ka viņiem jāaizved dokumentācija, pēc tam tie, kas vēlas, var atgriezties Rīgā, tas viss tiek atainots arī garstāstā *Vecjuru saimniece*. Gan garstāstā, gan Anitas Liepas biogrāfija saskan ar bēgļu laiku, t. i., septītais oktobris. *Kantoristiem lika saiņot un kraut automašīnās iestādes dokumentāciju, arhīvu un inventāru: rakstāmmašīnas, telefona aparātus, galdus, krēslus, skapjus, drēbju pakaramos, pat galdus un griestu lampas* [Liepa 1990b: 172].

Kā stāsta pati autore, biežo satiksmes sastrēgumu dēļ brauciens ieilga uz trim dienām, tāpēc nokavēja iebraukšanas termiņu Liepājā, un pilsēta viņus nepieņēma. Tika saņemta pavēle autobusus ar visu kravu evakuēt uz Polijas pilsētu Gotenhāfenu tagadējo Gdiņu. Stāstā autore atklāj gaidāmās briesmas un nesapratni. Anita Liepa atceras: *Kantora priekšnieks neatļāva naktī izkāpt no autobusiem un palikt uz šosejas. Solījās rītausmā atstāt kādās zemnieku mājās, no kurienes varēsīm atgriezties Rīgā. Taču ceļā auto kolonnai uzbruka partizāni, un šoferis neapstādamies brauca līdz pat robežai. Robežsargi, neskatoties uz to, ka nevienam no braucējiem nebija iebraukšanas atļaujas, lika visiem sakāpt autobusus un doties tālāk* [Liepa 1989: 171].

Biogrāfijā Anita Liepa min arī to, ka Gdiņā kopā ar māti nedēļu pavada dzelzceļnieku nometnē, no turienes tika pārvesti uz Hamburgu un ievietoti darba nometnes „Moordamm - +IOI” atsevišķā barakā. Tas viss netiek minēts garstāstā, jo, pēc bakalaura darba autores domām, autore uzskata, ka tas nav tik svarīgi. Toties vēlāk min to laiku, kad kopā ar māti pēc nometnes bombardēšanas aizbēg uz skaisto dāņu pilsētu Flensburgu, kas atrodas Jitlandes pussalā pāris kilometru no Dānijas robežas. Biogrāfijā tiek minēts arī tas, ka viņas apmetās latviešu un igauņu nometnē līdz pat Vācijas kapitulācijai.

Stāsta autores teiktajam, ka Noras *attieksme pret cilvēkiem palika mīkla*, Biruta Gudriķe nekādā veidā nepiekrīt. Pēc viņas domām, Nora ir *launuma iemiesojums (tā izaugsme stāstā pārlicinoši un motivēti atklāta) ar mātes ieaudzinātu un apkārtnes kultivētu šķiriski noliedzošu attieksmi pret kalpiem kāzemāku, saimnieku necienīgu kārtu* [Gudriķe 1999: 102]. Arī Niklāvs pēc vairākiem pavadītiem gadiem saprot, ka Nora ir eņģelis ar ragiem.

Norai pats galvenais bija zeme, Vecjuros cilvēku vērtībai par mērauklu bija darbs. Vecjuru saimniece nekādā veidā negrib atdod savu zemi nevienam cilvēkam, īpaši kalpam Gatim un viņa sievai Metai. Vēlāk, kad sākas dalīšana, mērnieki sadala Noras atmatu, tomēr viņai ir žēl pat to mazumiņu, kad Gatis grib uzcelt sev māju, tos pāris hektārus, lai arī Norai pieder vairāki desmiti hektāru. Tikai aizbraucot, Nora ir laimīga, ka tiek vaļā no Vecjuriem un no Gata, kurš it kā vienmēr ir blakus.

Norai un Niklāvam piedzimst meita Maija, kura ir sīka, vārga un nemierīga, tad Juris, kurš piedzimst par pāris gadiem, rāms un apaļš. Noras māte adoptē Juri, jo nākošajam Vecjuru saimniekam ir jābūt Nolavam. Nora negrib nevienam svešam cilvēkam atdot savu zemi, tikai bērniem, pat vīram, jo Niklāvs nav nekāds saimnieks Vecjuros – viņš pārsvarā nodarbojas ar bērniem un medībām, bet Gatis palīdz mājas darbos. Pat Noras vīrs saka par savu sievu: *Vai, siev, kā tev vienmēr patīk otru mācīt. Pēc izskata dūja, pēc dabas īsta pūce* [Liepa 1990b: 206].

Pēc vairākiem gadiem Silvija saskrienas ar Maiju. Satiekot Noru, Maija pastāsta, ka vecjurieši iebraukuši Flensburgā pirms gada un apmetušies Mirvikas nometnē. Silvija redz: *Pa*

šiem pāris gadiem Vecjuru saimnieces sejā iegrauzušies rievās. Viena stāva, asa. Gluži kā ar nazi iegriezta starp uzacīm. Divas liecas lejup no nāsīm, nozūd lūpu kaktiņos. Klaiņojošais skatiens slīd cilvēkiem pāri vienaldzīgs un tukšs. Balss runājot skan aizkaitināti [Liepa 1990b: 257]. Nora tic, ka pajūgs kādreiz iegriezīsies Vecjuru gatvē, bet vecā saimniece domā, ka atgriešanās vairs nebūs un diez vai Norai lemts vēl kādreiz Vecjurus redzēt. Noras vīrs atrodas psihiatriskajā slimnīcā, bet pēc diviem gadiem aizbēg uz Latviju pie māsas Irēnas Laidiņas, ceļā viņš pavada veselu gadu, ticis pāri četru valstu robežām, bet atkal ir ievietots psihiatriskajā slimnīcā, un māsa cer, ka kādreiz tomēr viņš izārstēsies.

Nora grib uz mājām, kaut arī sākumā gribēja aizbraukt no savām dzimtajām mājām: *es gribu mājās. Mājās, mājās, mājās, ar tevi kopā, Niklāv, būt mājās. Tu varētu no rīta līdz vakaram medīt, makšķerēt, jāt ar zirgu, es nebilstu ne vārda, nepārmestu, ja vien tu šad tad aizietu ar mani kopā apskatīt laukus, palasīt sēnes un ogas, parunātos ar bērniem. Es gribu mājās, mājās. Pat tad, ja man vairs nepieder Vecjuru zeme, ja mani nesauc par Vecjuru saimnieci. Es gribu atgriezties mājās, bet neviens to neuzzinās. Ne māte, ne bērni, ne barons. Rīt atkal iešu stallī, iešu lopu virtuvē, pelnīšu bērniem uzturu, zirgiem ganības, auzas un pajumti, tāt atkal viss būs pavecam* [Liepa 1990b: 267]. Tas viss pierāda, ka mūsu dzimtās mājas paliek vienmēr mīļas mums, kuras ir vērts atgriezties un gribas atgriezties. Tāpat arī Nora grib redzēt savas dzimtās mājas, lai redzētu, kā rit rāma miera laika dzīve, kurā nekas nav mainījies.

Pēc Birutas Gudriķes domām, 60. gados un arī vēl 80. gadu otrajā pusē nevarēja rakstīt tā, ka gribēja, tāpēc garstāstā *Vecjuru saimniece* ir pārspilējumi, kas noveduši pie vulgārā socioloģisma recidīviem [Gudriķe 1999: 100].

Garstāsta *Vecjuru saimniece* sižets ir saistošs, bet, pēc Birutas Gudriķes domām, saturs ir samākslots un ideoloģiski apšaubāms. Sevi kā prototipu Anita Liepa izmanto romānā *Ekshumācija*, bet garstāstā *Vecjuru saimniece* tā nav. Birutas Gudriķe uzskata, ka Anitas Liepas romāni ir mākslinieciski neviendabīgi, bet toties politiski, kādus spēj radīt tikai stiprs un par savu taisnību pārliecināts cilvēks, kurš pats nesalauzts izgājis cauri komunistiska režīma vardarbībai [Gudriķe 1999: 113].

Svinot jubileju, Anita Liepa atceras savu dzīvi, pārdzīvojumus. Kaut arī tik daudz bija pārdzīvots, viņa tomēr grib vēlreiz ieraudzīt Flensburgu. Izstaigāt jaunības takas ir viņas vislielākā vēlēšanās, kura īstenošana pagaidām šķiet nereāla. *Iegriezties mazajā krodziņā, kur tika svinēts klases izlaidums, un Rūķu pagrabā, kur varēja baudīt tikai zivju ēdienus, pakavēties neparastajos antikvariātos, apmeklēt dāņu luterāņu baznīcu, kas tikusi reiz atdota bēgļiem, aizstaigāt līdz fjordam, kura krastā atrodas Mirvikas pili dēvētā jūrskola* [Baranovska 2008: 7]. Anita Liepa vēlētos vēlreiz izstaigāt latviešu nometnes, kur dzīvojuši ievērojami cilvēki, uzmeklēt latviešu kareivju kapu kopiņas.

4. Bērnības tēlojums atmiņu romānā *Kumeļa gadi*

Bērnība ir laiks, kad bērns sāk attīstīt savas spējas, sāk sevi pilnveidot. Romāns *Kumeļa gadi* tiek uzskatīts par vienu no labākajiem Anitas Liepas darbiem, kas aptver autores bērnības un agrās jaunības gadus Sēlijas Sventē un Latgales Daugavpilī. Anita Liepa apzīmējusi *Kumeļa gadus* kā atmiņu romānu, kas pievēršas Nitas bērnībai un pusaudzes gadiem.

Galvenās varones vārds ir Anita jeb Nita, kura: *ir figūra, kurā fokusējas autores nostaļģiskā bērnības paradīzes zuduma sajūta, nevis no autobiogrāfiskā materiāla rekonstruēts autonomš subjekts* [Meškova 2002b: 137]. Māte bija domājusi Nitu nosaukt par Skaidrīti vai Laimdotu, bet tēvs izvēlējās Ivandes Kaijas romāna varones Anitas vārdu, zīmīgi ir arī tas, ka vēlāk šī rakstniece kļūs par mātes mīļāko rakstnieci.

Romāns sākas ar alejas aprakstu, kurā tiek attainotas Nitas un vecmāmuļas saruna par puķēm. Nitas vecmāmuļas vārds ir Emīlija. Kaut viņai ir 72 gadi, augums ir neliels, joprojām taisns, un no viņas garajiem svārkjiem vējo vaivariņu dvesma. Meitenes krusttēvs – Āduks, mātes jaunākais brālis, jau ir pusmūža gados, bet vecmāmuļa tāpat kā viņa zēnībā grib vienmēr būt klāt, kad viņš pavasarī pirmo reizi peldas. Autore parāda siltas attiecības starp visiem ģimenes locekļiem.

Vecmāmuļas tēvs – Jēkabs Rudzītis, Kārļa muižas vagars, māte – Trīne, Nitas vectēvs – Jāzeps Sondors, turku kara zaldāts, kurš cēlies Latgalē no Sondoru sādžas, kur visiem esot vienāds uzvārds. Autore sava darba attaino reālus cilvēkus ar reāliem notikumiem.

Jau no mazotnes meitene tiek audzināta apziņā, ka dzīvība allaž ir saudzējama. *Vai atceries, kā vecmāmuļa mīlēja puķes, kokus, dzīvniekus, putnus? Nekad nevienam nedarīja pāri, jo katram tāpat kā cilvēkam sāp. Sāp kaķim, sunim, tārпам, zālei. Tie visi ir dzīvi, un katrs dzīvo vienu vienīgu reizi. Tāpēc dzīvība ir saudzējama* [Liepa 1993: 20]. Vecmāmuļa Emīlija iemāca Nitai arī cienīt ēdienu: *Kopš bēgļu gaitām, pret ēdienu viņai neizsakāma cieņa. Zeme nokritis rieciens tūdaļ paceļams un nobučojams* [Liepa 1993: 8].

Krusttēvs brauc uz Rīgu, sagādāt vecmāmuļai papīrus braukšanai uz Krieviju pie onkuļa Angas, vecmātes vecākā dēla. Arī Anitas onkuli sauc Anga, t.i., saīsinājums no Aleksandra. Tomēr viņai neatļāva braukt uz Krieviju: *Lieliniekiem bail no tevis* [Liepa 1993: 12]. Vecmāte tā arī nepaspēja redzēt savu dēlu Angu, jo drīzumā mirst. Apbēdināta saltā pēcpusdienā sveču mēneša beigās.

Nitas māte Erna strādā dzelzceļa kantorī, aprēķina strādniekiem algas, bet tēvs pēc atvaļināšanas no armijas strādāja muitā par tulku. Tēvs mira ļoti agri, tāpēc vistuvākie cilvēki Nitai bija māte un krusttēvs. .. *mana māte Erna bija nosvērta, savaldīga, kārtīga un apzinīga, no visām darbavietām viņai teicamas atsauksmes* [Liepa 2000: 163].

Meitenei gandrīz katru reizi mainās audzinātājas. Sākumā tā ir Natālija Aleksejevna. *Tata ir maza auguma, tieva, trīsstūrainu, kaulainu sejiņu. Vaigi iedubuši, deguns paliels, mute plata, acis brūnas, milzīgas. Plāno, tumšo matu gali sīki sasprogoti. Dīvainas ir viņas rokas ar garām, šaurām plaukstām un tieviem, kaulainiem pirkstiem. Runā caur degunu un bieži smejas. Skaļi, sirsnīgi un arī, nezin kāpēc, caur degunu. Tad smieklī pēkšņi pāriet vaidā. Tata viebdamies spiež plaukstu pie plakanajām krūtīm!* [Liepa 1993: 17]. Tata grib patikt krusttēvam, bet viņam precības ar Natāliju nav prātā. Krusttēvs dzīvo Nitas un Ernas dēļ. Tad viņu māca Elga, kura grib tikt skolotāju institūtā, tad spriģana čigānu meitene Paula, kas ar savu draugu paņēma mātes kleitu un kurpes, un atdod atpakaļ tikai pēc divām nedēļām.

Pirmo reizi Nitai priekšā tiek lasīta viņas bērnības skaistākā pasaka. Tikai pēc gadiem, mācoties skolā, Anita uzzina, ka tā ir Kārļa Skalbes pasaka *Kaķīša dzirnavas. No latviešu rakstniekiem jaunībā īpaši tuvas bijušas Kārļa Skalbes pasakas, un, kad kara laikā grāmatas bija gājušas bojā, to trūcis visvairāk* [Kusiņa 2007: 21]. Anitai Liepai kā lasītājai sirdij tuvi ir lielie ziemeļnieki. No bērnības atmiņā palikusi Selmas Lāgerlēvas *Nilsa Holgersona brīnišķīgais ceļojums ar meža zosīm*.

Ne tikai mīlestība pret pasaku, bet arī šajā laikā Nitai parādās bērnības draugs Miks: *Vienkāršs, raibs kaķēns ar zemām kājām, lielu galvu, strupu degunteli un biezu, zīdainu spalvu* [Liepa 1993: 29]. Kaķis kļūst par meitenes uzticīgāko bērnības draugu. Pēc Anitas Liepas domām, viņa sevi uzskata par kaķveidīgu cilvēku, jo kaķveidīgie cilvēki turas pie mājām, tāpēc Anita Liepa par savām mājām uzskata Daugavpili.

Tata draudzējas ar čigānieti Ļaļu, kurai patīk ne tikai pareģot nākotni, bet arī dažreiz samelot, lai sev iegūtu peļņu. Viena no tādām reizēm, viņa pareģo arī Nitai. *Šī meitene būs liela runātāja. Viņas valoda ritēs kā sniega pika no kalna, plūdīs kā upe, burbuļos kā avots. Ar savu runāšanu viņa pelnīs maizi. Taču runāšana nesīs viņai ne vien svētību, bet arī postu. Runāšanas dēļ pār tevi nāks negantas briesmas, bet nebīsties, jo mūžīgais tās nebūs. Tu kļūsi arī liela peldētāja, taču sargies no pārgalvības. Ūdens ne tikai paceļ, bet arī nogremdē. Dienās tu kļūsi par ievērojamu sievu* [Liepa 1993: 21]. Pareģojums piepildījās, tomēr pēc Anitas Liepas domām, par ievērojamu sievu viņa nekļuva, bet, pēc bakalaura autores domām, Anita Liepa kļuva par ievērojamu sievieti latviešu literatūrā ar saviem prozas darbiem.

Visvairāk Nitas bērnība tiek pavadīta Vecsventes Kaudzīšos. Pirmo reizi braucot kopā ar Antuzevičieni uz Vecsventi, meitenei ir septiņi gadi. Antuzevičiene pastāsta par tēvamāti, ka tēvs

mirstot novēlēja zemi Nitai, bet Martai, tēva māšai, tikai kādus simtus no rentes. Nita ir īstā Kaudzīšu saimniece, bet tēvamāte – vienīgi aizbildne. Meitene iedomājas ieraudzīt lielu, zaļi krāsotu dzīvojamu māju, līdz jumta korei apaugušu vīnstīgām. Tomēr neapprakstāms bija Nitas pārsteigums, kad kalna virsotnē iznirst stāvs, nosūbējis skaidu jumts, veclaiku krogam līdzīga ēka ar šauriem logiem, kādi redzēti vienīgi kūfīm. *Baltais apmetums vietumis nodrupis, atsedzot sarkanbrūnu māla kleķi. Pie mājas vītoliem apstādīta pļava, tā sniedzas līdz ceļam. Pagalma pusē dubļains, lopu izdangats ceļš, netīrs dīķis, augsts, apdedzis un apdrupis mūris. Mājas viņā galā divas garas stūrainu, no lieliem laukakmeņiem celtu, stabu rindas* [Liepa 1993: 41]. Tomēr šajās mājās tiek pavadīti skaistākie brīži, kas Anitai Liepai paliek atmiņā uz visu mūžu. Tēvamāte izsteidzas *pretim maza, apaļīga, viegli uzkumpusi, gludi atsukātiem, pakausī mezglā savītiem matiem, par kuriem grūti pasacīt, vai tie vēl gaiši, vai jau sirmi* [Liepa 1993: 41]. Antuzevičienes raksturojums par Martu ir aplams par guļavu un raganu, jo viņa ir jauna, smaidīga meitene gaišiem, sacirtotiem matiem. Marta grib iemācīt Nitai rīkoties ar otu.

Anitas Liepas asinīm ir neliels svešu asiņu piejaukums, jo tēvamātes tēvs bija no Karalaučiem, Kārlis Grīnbergs vārdā. Tēvamāte to pastāsta Nitai, lai zinātu, ka viņas dzīvības koka saknes iesniedzas visos Latvijas novados. Paši jaukākie brīži ir gājieni kopā ar tēvamāti uz dārzu. Palīdzot vecmāmiņai, viņa pastāsta par Sventes ezeru. Kā arī par ozolu, kurš aug Višņu salā, ko daži sauc par Garo. Pēc bakalaura darba autores domām, Marta ir liela stāstīja, kura pastāsta ne tikai pasakas un nostāstus, bet vēl piedomā klāt, lai Nita vēlāk varētu pārdomāt, tomēr nebaidīties un pārvarēt bailes.

Blakus mājām atrodas nodegušās grāfu pils vieta. Šo vietu vecmāmiņa dēvē par sanatoriju, jo tur, guļamtiņā atļaidies un grāmatu lasīdams, savu pēdējo vasaru aizvadījis Nitas slimais tēvs. Meitenes tēvs no resnu baļķu kaudzes gribēja uzcelt māju, bet nepaspēja. Vecmāmiņa tic, ka var būt vēl Nita paspēs, jo viņai žēl zāgēt malkai. Krusttēvs piedāvā uzcelt jaunu māju, bet pēc noteikumiem, ka vecmāmiņai ir jāatsakās no bērna aizbildniecības krusttēvam par labu. Tomēr vecmāmiņa atsakās: *.. jūs, Āduk, esat gudrs cilvēks, taču ir lietas, ko otrs nevar saprast, lai cik mācīts viņš būtu. Šo Kaudzīšu kalnu mans dēls ar savām asinīm bermontiešu ložu krusā uz Rīgas tilta, Lielupes un Iecavas krastos, tur viņš to izcīnīja. Piedodiet vecam cilvēkam, bet man nav tiesību atdot citam. Vēlāk, tad tikpat tas viss būs jūsu, smiltīs līdz nepaņemšu. Bet kamēr vēl esmu, tikām es pati...* [Liepa 1993: 59].

Vasaras laikā Nita iepazīstas ar Škaparu bērniem, pļauj zāli pļavā un dārzā, dzird teiku par nogrimušo baznīcu, rok kartupeļus. Kad sākas zemliku mēnesis, Nitai jau jābūt skolā. Vecsventes vasara, kas likās bezgalīga, aizlidoja ar vēja spārniem. Meitene kopā ar Martu izstaigā ezermalas mežu, pielasa grozu ar sēnēm.

Pēc Birutas Gudriķes domām, trāpīgi un precīzi dzīvokļu, lauku darbu apraksti mijas ar iejūtīgiem dabas un dzīvnieku pasaules tēlojumiem [Gudriķe 1999: 103]. Atvasaras jeb vecu sievu vasaras aina: *Kalmes dīkī sāk dzeltēt, zāle ceļmalās metas rūsgana. Parkā sarkst apses, ka pieķertas ābolus zogot. Līkā paradīzes ābelīte, kas aiz vecmāmiņas sakņu dārza pārliekusies pār taku, nobārstīta sīkiem sarkaniem āboltēniem. Izskatās pēc goda vārtiem lielā dārza priekšā. Atvasaras dienas ir siltas un spožas, tikai rīti kūp septembra miglā, un vakars arvien agrāk tumst. Toties dienas vidus joprojām zied skanīgās krāsās. Pa gaisu lido tūmekļi, ķeras koku zaros, zirgu krēpēs, cilvēku matos* [Liepa 1993: 66].

1935. gadā 1. oktobrī sākas Nitas skolas gaitas Daugavpils Valsts skolotāju institūta pamatskolā, kur pirmā skolotāja ir Marta Zilbere. *Māte vēlējās, lai kļūstu tēlniece. Pati agrā bērnībā gribēju kļūt žēlsirdīgā māsa, bet skolas gados, kad sāku apmeklēt teātri, biju pārlicināta, ka mans aicinājums ir teātra skatuve. Turpretim krusttēvs domāja, ka man jāstudē universitātē* [Liepa 2000:164]. Atnākot uz skolu, Nita nemācēja ne lasīt, ne rakstīt, tomēr, beidzot pirmsskolas klasi, meitenes liecībā bija vieni piecinieki. Latviešu valodas stunda Nita izcēlās ar savu sacerējumu par tematu – kāds notikums vasaras brīvlaikā. Vēlāk Anita Liepa arī ģimnāzijā atšķirsies ar saviem domrakstiem, jo tie būs labākie.

Skolotāju institūta pamatskolā Anitas mīļākā skolotāja ir Olga Ražinska. Vienā no nepatīkamajiem starpgadījumiem, kad Nitū nosauc par lāci, jo tā viņu iekrustīja vingrošanas un gara mēteļa dēļ. Desmit gadu jubilejā Olga Ražinska atnāk ciemos, un pastāsta, ka vingrošanas skolotāja Briede ir ar mieru iemācīt Nitai čardašu.

Krusttēvs katru nedēļu dod Nitai kabatas naudu, un iesaka visus izdevumus sīki pierakstīt. Viņa iemīļotais un bieži lietotais teiciens ir par naudas pelnīšanu ganos: *Es tev dodu kabatas naudu, – viņš turpina, – bet citiem bērniem tā nav. Citi bērni paši pelna naudu, iedami ganos. Agri celdamies, vēlu guldamies. Tas jāzina un vienmēr jāatceras* [Liepa 1993: 77]. Nita jūtās vainīga, kad pietrūkst divu santīmu. Tomēr, kad meitene atrod naudu, krusttēvs noliek priekšā vēl vienu latu.

Neaizmirstami ir braucieni uz cietoksni, un, kad krusttēvs aicina pacieņoties, Nita ar māti Ernu brauc uz Aizputes ielu pie ziemeļaustrumu vārtiem. Viņš ciemiņus saņem, berzēdams rokas, tas nozīmē, ka krusttēvs ir priecīgs. Māte Erna grib redzēt krusttēva jaunu gleznu. Tas ir viņa diplomdarbs, bet krusttēvs pavēstī, ka studijas neturpinās, jo braukšana un krāsas aprij lielu naudu. Krusttēvs izvēlas karavīra dzīvi. *Ir grūti atsacīties no sapņa, ja grib būvēties, ir jāatsakās. Un jābūvējas ir. Augs tava meita, apprecēsies, nāks bērni. Vajadzīgs savs jumts virs galvas un savs dārziņš arī. Vecumdienās mēs ar tevi gleznosim un audzēsīm rozes. Vecums, māsiņ, ir garš* [Liepa 1993: 83]. Viņš pārdod arī savu vijoli, jo ir jau sarunāts pircējs. Jaunbūvē

krusttēvs ir nopircis vecu koka māju. Kopā ar māti taisa remontu, bet Nitu sūta nopirkt naglas, kaut ko atnest, pasniegt, pieturēt.

Tuvojas Ziemassvētki, un Nitas draudzene Ausma pošas uz eglīti cietokšņa klubā. Krusttēvs meiteni neaicina, tāpēc Nita dodas kopā ar Ausmu un viņas tēvu uz eglīti. Vēlāk pie galda tiek aicināti tie bērni, kuru tēvi varonīgi cīnījušies karā un apbalvoti ar Lāčplēša ordeni. Arī Nita, atstājusi Ausmu, iet pie galda, bet viņu nelaiž. Ne visi, kas bijuši karā, ir lāčplēši. Ne Ausmas tēvam, krusttēvam Ādukam, ne Nitas tēvam nebija Lāčplēša ordeņa.

Brīvajā laikā māte Erna uz neglazētiem māla podiem veido un lipina iepriekš uzzīmētās puķes un lapas. Uz viena krizantēmas, uz otra pīpenītes, uz trešā garenus vīnogu ķekarus. Nita grib redzēt un zināt, kā mātei tas izdodas, bet Erna strādā klusēdama un negrib, lai kāds viņai jautā vai saka. Pēc bakalaura darba autores domām, dažreiz atmiņu romānā parādās vēsās attiecības starp māti un meitu.

Ir atnācis pavasaris, un Nita pabeidza ceturto klasi, bet viņa nebrauc uzreiz uz Vecsventi, jo katru nedēļu skolā ir mēģinājumi. Nita kopā ar citiem bērniem gatavojas bērnu svētkiem. Tiek ielūgta vecmāmiņa ar piekodinājumu noteikti atbraukt uz svētkiem. Pirms uzstāšanās Nita uzzina, ka bērni neuzstāsies, jo skolotāju institūtu pārnes uz Rēzekni. Meitenes drosme uzveic, un viņa iet vingrot citā grupā. Tikai vēlāk Nita saprot, ka nevis viņa aiziet no skolas, bet skola aiziet no viņas. Nekad viņa vairs neies cauri velvētājiem vārtiem, nekāps uz skatuves skolas zālē, neņems grāmatas bibliotēkā. Nitu pārņem izmisums, tomēr daļiņa no tās vēl ir sporta laukumā, un viņa uzsauc kopā ar citiem bērniem.

Vecsventes Kaudzīšos notiek mēslu talka. Škapars dara alu. Viņš uzskata, ka alus darīšana ir ļoti nopietns darbs, un tur viņam patiesi ir ķēriens. Aldara māku Škapars mantojis no saviem Latgales senčiem, un vecsventieši to augstu vērtē. Divas darba dienas talkas dēļ aiziet vējā, bet strādnieki dabū izēsties, izdzerties un ar cilvēkiem satikties. Jaunsaimnieki sūta arī savu dēlus. Marta, būdama laba jātniece, ir arī laba braucēja, tāpēc arī Nita grib vest mēslus. Rentniecei nekas nav pretī, un viņa iedod zirgu Nitai. Tikai talkā ir tāda paraža – ja vezums apgāžas, tam zirgu vairs neztic. Nitas vezums apgāzies, bet vajadzīgajā vietā, tāpēc meitenei drīkst paturēt zirgu un palikt braucējos.

Istabaugšas galā mētājas visādi krāmi. Kaudze novalkātu apavu, drēbes, aprūsējuši laužņi, pieši un kaste ar grāmatām. Kastē salikti veci Zobgala kalendāri, Aleksandra Dimā, Aksela Mantes, Kurts – Māleres romāni. Nitas pirmajās Vecsventes vasarās grāmatas atradās grāmatu plauktā, bet parādījās jaunas un vecas tika aiznestas uz bēniņiem. Meitenei likās, ka labākas grāmatas par *Karalieni Margo* nemaz nevar būt. Rentnieks jau sen teica labāk izmantot iekuram, bet vecmāmiņa ir pret to. *Taču vecmāmiņai pret rakstītu vārdu ir cieņa, pret drukātu jo sevišķi, lai gan pati lasa maz, tikai retos svētdienas brīžos, kad gadās vaļas mirklis. Vislabprātāk viņa*

ņem rokā veco, labo Blaumani. Jaunie, pēc viņas domām, raksta saraustīti. Lāgiem esot grūti saprast, ko īsteni rakstnieks gribējis teikt. Daudziem stāstiem pie tam neesot beigu [Liepa 1993: 107].

Vecmāmiņa parāda Nitai kladi ar melniem vākiem *Dzejoļi no Liepu kalna Jāņa*. Tā sevi dēvējis meitenes vectēvs. Citi viņu sauca par Žani, un tikai vienu vienīgu reizi gadā tuvinieki, kaimiņi un paziņas mēdz atcerēties, ka īstenībā viņš ir Jānis. Agrāk vectēvs strādāja kara tipogrāfijā, bijis iecienīts krāsaino litogrāfiju meistars, tāpēc valoda dažreiz neveikla un vecmodīga, toties raksts apbrīnojami rūpīgs ar mākslinieciski izzīmētiem lielajiem burtiem. Visu mūžu Žanis bija kauslīgais dzērājs, un tikai reizi gadā pārvērtās par Liepu kalna Jāni: *Vecais Žanis mūsu mājās kļuvis par nesaticības un ķildīguma simbolu* [Liepa 1993: 108]. Vienā cilvēkā varēja sadzīvot kauslīgais Žanis un dzejnieks Liepu kalna Jānis. Pēdējais dzejolis vectēva kladē veltīts Dārtei Liepai, pašai labākajai un gudrākajai visā pasaule. Arī Nita raksta dzejoļus, tikai sāk nepatikt un neizdodas. Ir jāpiekrīt Anitas Liepas vecmāmuļas domai .. *kas no stipras saknes nāk, tas nīkdams neiznīkst un sīkdams neizsīkst* [Liepa 1993: 113]. Vecmāmuļa iedvesmo Nitu, lai viņa sāktu rakstīt, jo vectēvs rakstīja dzejoļus, Marta raksta, bet īsta dzejniece no viņas neiznāks, jo viņai domas vairāk pie krāsām un audekliem. Nitai ir gaiša galva, un viņa varētu rakstīt dzeju.

Kaudzīšos notikusi nelaime. Bargajā ziemā izsalis dārzs, un ābeles un bumbieres stiepj debesīs kalus, tumšus zarus. Kad nogāztas ir tikai dažas ābeles, Martai vairs nav spēka, un par ābelēm vairs netiek runāts. Vēlāk, kad paies gadi, ābeles atdzīvosies un sāks ziedēt.

Vecmāmiņa atnākusi uz Andreja Pumpura ielu un atnesusi apliecinājumu par beidzamo parāda nomaksu. Pirms divdesmit gadiem Ernas tēvs aizņēmas trīs tūkstošus no valsts. Tagad vecmāmiņa atnesusi beidzamo parādu, un var likt jaunu jumtu, citādi griesti uzgāzīsies uz galvas. Vecmāmiņa negrib, lai Martai atgādina kādreiz par parādu, jo visi parādi ir dzēsti.

Māte ir salauzusi kāju, un viņa bēdājas, ka nevarēs satikt ciemiņus, kuri atbrauks uz lielajiem Latgales dziesmu svētkiem. Tas gods paliek Nitai. Nita kopā ar ciemiņiem brauc uz Stropu estrādi, kas atrodas mežā pie katoļu kapiem. Kuru katru brīdi gaida ierodamies Valsts prezidentu Kārli Ulmani, bet prezidents neatbrauc, un svētku laukumā maz karavīru. Nākošajā rītā kļūst zināms, ka pilsētai tuvojas sarkanarmiešu tanki. Māte uzzina, ka cietoksnis atvērs dienvidaustrumu vārtus, un virsnieki parādes uniformās izies no cietokšņa sagaidīt tankus. Kapteinis Āduks Sondors pieredzēja dažādus apvainojumus un pazemojumus, bet tomēr nevēlējas šķirties no armijas. Sākas pārmaiņu laiks. Krusttēvs turpina dienestu Cēsīs.

1940. gadā Anita Liepa turpina mācības Krišjāņa Valdemāra pamatskolā. Starpbrīžos iet kā pa tirgu. Bijušos institūtniekus uzskata par baltajiem zvirbuļiem un draudzēšanos nepiedāvā. Skolā ir ne tikai pionieri, bet arī aktīvisti, kuri visur piedalās. Arī Nita grib kļūt par aktīvistu,

tāpēc sāk nodarboties ar augstlēcšanu, un viņu pieraksta grupā, kas fizikultūriešu svētkos kārtos EGDA normas. Vecākās klases skolnieks Raimonds piedalās gan korī, gan sporta sacensībās, tāpēc Nita vēlas neatpalikt un pievērst sev uzmanību.

1941. gada martā krusttēvs atbrauc uz Daugavpili. Māti Ernu un Nitu aicina pastaigāties un pilsētas centra apstājas pie dzimsarakstu nodaļas, lai nokārtotu adopciju. Tomēr meitene ir pret to. Viņa negrib kļūt par krusttēva audžu meitu: *Jūs mani nepiespiedīsiet atsacīties no tēva* [Liepa 1993: 124]. Krusttēvs māju cēla tikai krustmeitas dēļ, bet Nita atsakās arī no mājas. Pār Āduka vaigu noripoja lāse, un meitene paķēra spalvaskātu un uzgrūda uz papīra greizu parakstu. Tas bija priekšpēdējais krusttēva Daugavpils apmeklējums.

Krusttēvs lūdz atbraukt uz Cēsīm uz Maija parādi. Cēsīs pilsētas laukumā Nita redz jātnieka kolonu, un priekšgalā jātnieks spoži melnā zirgā ir Nitas krusttēvs. Māte grib parunāt ar Āduku, bet tas nav iespējams, jo pēc stundas atiet vilciens. Nitas krūtīs iekritis akmens. Jo tālāk vilciens aizved viņus no Cēsīm, jo smagāks tas kļūst.

Ziedu mēnesis jau pusē, kad māte uzzina, ka karavīri no Cēsīm pārcēlušies uz Liteni. 1941. gadā 17. jūnijā krusttēvu kopā ar citiem latviešu virsniekiem un kadetiem atveda no Lienes poligona uz Daugavpili aizrestotā ešelonā. Pēdējais krusttēva lūgums ir nekādā gadījumā neatstāt mājas. Vēlāk, kad Āduks Sodors būs labi izgulējies Sibīrijas zemē, kad pēc gadu gadiem Rīgā sanāks kara tribunāls un viņu rehabilitēs. Rehabilitēs pēc nāves.

Arī vecsventiešus ir skarušas pārmaiņas: *No Vecsventes aizvesti Lakstīgalu saimnieki Rudzīši, viņu meita Emm un dēls Henrihs. Aizvests Egļu kalna mežsargs Poga ar ģimeni. Palikušie turpina rauties ar vasaras darbiem* [Liepa 1993: 129]. Sākās karš. Pirmā vācu bumba nokrīt Varšavas ielā. Māte nav aizgājusi uz darbu, bet saiņo drēbes un gultasveļu. Nita, ejot pa ielu redz mirušos cilvēkus. Cietokšņa un Sakņu ielas stūrī iepretim tirgum divstāvu māja ierīkots ebreju geto.

Nitas skola atgādina nomocītu milzeni ar izdurtām acīm. *Rudens vēji brīvi klaiņo caur tukšajām logu un durvju ailēm. Skolai nav vairs ne jumta, ne griestu, ne grīdu. Palikušas tikai sienas un mūra kāpnes, kas ved uz tukšumu* [Liepa 1993: 135]. Kāpelējot pa drupām, saskrienas ar Raimonda brāli Rolandu. Rolands pastāsta, ka Raimonds mācas dzelzceļnieku skolā un dienās būs stacijas priekšnieks vai vismaz mašīnists. *Uz izdegušajām durvīm uz mūra pielīmēts paziņojums, ka pirmajā mācību dienā skolēniem jāsapulcējas trešajā pamatskolā šīs pašas ielas otrā pusē* [Liepa 1993: 135]. Mācoties skolā, kādā dienā skolotājs atnāk ar paziņojumu, ka karagūstekņu nometnē izcēlies tīfs, tādēļ pilsēta tiek slēgta, un skolā tiks ievietots karaspēks.

Stāvot rindā pēc produktiem, Nita apsaldējusi rokas un kājas. Cilvēki stāv metra atstatumā cits no cita, jo tāds ir karantīnas noteikums, lai netiktu pārnēsātas tīfa utis. Kad parādās cerība tikt veikalā, pārdevējs paziņo, ka neesot vairs ne kaulu, ne cīpslu.

Pie Nitas nāk ciemos klasesbiedrene Līvija, kura pastāsta, ka Raimonds strādā dzirnavās, jo Dzelzceļnieku skola ir slēgta. Meitene grib satikties ar Raimonu, tāpēc palūdz viņam, lai atnesot viņai miltus. Šausmīgajā putenī, kad debesis ar zemi griežas kopā, Raimonds atnāk apsnidzis, taču priecīgs ar prāvu maišeli miltu. Nita lūdz paciemties, bet puisim ir jābūt darbā. Meitene lūdz viņu kādreiz vēl atnākt. *Iemiedzis padusē iztukšoto, saplakušo portfeli, viņš vēl brīdi paliek stāvam, uzlūkodams mani ar garu, nopietnu skatienu. Tad durvis aiz Raimonda aizveras. Viņš iziet baltajā dārzā, nozūd putenī, un manu kumeļa gadu zvaigžņu stunda ir garām* [Liepa 1993: 143].

Nita grib mācīties, bet viņu neņem nevienā skolā. Viņa zvana uz Ilūkstes skolu, bet arī tur saņem noraidījumu. Klasesbiedrene Aina ielūdz Nitu mācīties mājās, bet tas viss ir slepeni. Uz pāris mēnešiem atkal tiek atvērta skola, un izlaiduma dienā nav ne svētku tērpu, ne mielasta, ne mūzikas, ne deju. Balles vietā skolas pagalmā notiek volejbola spēle.

Nitai un Raimondam nebūs lemts vairs satikties. *Beidzamajā kara vasarā, kad vāciešus padzīs no Latgales un Sēlijas, abus brāļus iesauks Sarkanajā Armijā un nosūtīs uz fronti. Raimonds Ūbelis pēc mēneša jau būs kļuvis par atmiņu* [Liepa 1993: 147]. Viņš kritīs 1944. gadā 7. oktobrī, viņa brālis Rolands no smagiem ievainojumiem mirs Aucē piecus mēnešus vēlāk, bet tēvs aizies bojā kaut kur pie Tomskas. Pēc četrdesmit pieciem gadiem Anitai Liepai izdosies atrast tikai vienu vienīgu kaimiņu, kas Raimonu atcerēsies, jo viņš skaisti dziedāja, kaut kāda ballē.

1942. gadā Nita nokārtoja iestājek sāmenus Daugavpils 1. ģimnāzijā, un rudenī kļuva par ģimnāzisti. Skolas direktors lūdz klasi pastrādāt cietoksnī, lāpīt ievainoto frontes karavīru veļu un zeķes. Dažas meitenes rauc degunu, bet Nita ir laimīga, ka atkal būs cietoksnī.

Māte un Nita brauc uz Rīgu, jo kuru katru brīdi Daugavpilij gaidāms krievu uzbrukums. Nita grib ņemt līdzī kaķi, bet māte ir pret. Mikiņš paliek sargāt māju, jo viņas domā atgriezties pēc nedēļas, pats lielākais, pēc divām. *Pie stūra vēlreiz atskatos. Miks joprojām ir uz pelēka cementa staba. Aiz viņa ēnainais dārzs ar trijžuburu ozolu, krusttēva bērzu, kļavām, ceriņu un rožu krūmiem, ar mūsu mājām. Ar manu bērnības pasauli. Miks tajā paliek uz mūžīgiem laikiem* [Liepa 1993: 156].

Grūti būs Nitas un mātes bēgļu ceļi. Viņi pūlēsies aizbēgt no kara, bet karš dzīsies viņiem pakaļ. Tas novedīs viņus Hamburgas priekšpilsētā Harburgā Mordamma barakās pie krievu karagūstekņiem, franču patriotiem, itāliešu dezertieriem.

Pēc trim gadiem nokļūst Latvijā: *Mēs nākam mājās. Latvija, māt, mēs nākam mājās. No svešu zemju pilsētām, no posta ceļiem, no kara dzirnavās samaltas dzīves. Mēs, tālumā aizklīdušie. Ar varu aizvestie, ar viltu aizviltie, mēs tagad nu nākam mājās* [Liepa 1993: 157]. Tomēr Nitas un mātes mājās saimnieko citi cilvēki. Kaudzīšu mājās saimnieko agrākais

rentnieks Jānis Romančuks, kas atnāca Škapara vietā. Vecmāmiņa ir dzīva, bet augums sažuvis, seja novecojusi un sakritusies, un viņa slikti redz. Pēdējo reizi Nita palīdz vecmāmiņai, aizvedot viņu uz dārzu. Atgriežoties mājās, viņa ir piekususi, bet laimīga. Vecmāmiņa mirst, un uz kapa izaugs mežābele ar sīkstiem, dzelkšņainiem zariem. *Tā strauji stiepsies pretim debesīm, uzriedēs savādiem tumšsārtiem ziediem, un rudeņos no tās birs zemē nevis sūri mežābeles āboltēni, bet lieli, dzidri balti un saldi. Mana vecmāmiņa pārtaps par ābeli* [Liepa 1993: 160].

Tikai pēc piecdesmit gadiem Nita kopā ar pieaugušo meitu Ingūnu atgriežas savā mājā, tomēr Vecsvente joprojām pazīstams ikkatrs akmens un koks. Sen nozudusi vectēva uzceltā Kaudzīšu māja. Pāri vecmāmiņas pļavai stiepjas jauns ceļš. *Uz šī ceļa gan nav samanāmas manu kumeļa gadu pēdas, toties tas ir gluds, bez grambām un slīkšņām, bez smagiem māla dubļiem lietus laikā* [Liepa 1993: 161]. Meitas atgriešanas tēva mājās simbolisks. Nita sevi parāda kā nacionālās tradīcijas atjaunotāja.

Atmiņu romāns noslēdzas ar pēcvārdu, kad Anita kopā ar savu meitu Ingūnu stāda ābeles. *Es šopavasār stādu ābelītes Kaudzīšu dārzā un uzroku savas vecmāmiņas lauku, jo neapstādināmais laikmetu pulkstenis nu atkal rāda Latvijas laiku* [Liepa 1993: 162]. Viņas pārstāda koku no Kaudzīšiem uz salu, jo vecais koks upurēja sevi zemei un novēlēja svētību.

Gan žanriskais apzīmējums, gan vēstītājas vārds norāda uz to, ka šis ir „īsts” autobiogrāfisks teksts. Pēc Sandras Meškovas domām, atmiņu romānā atklājas sieviešu autobiogrāfiskās rakstības iezīmes: trūkst sižetiski vienotas ‘bios’ līnijas, ko veidotu varones dzīves notikumu secība; teksts veido fragmentāras kaleidoskopiskas epizodes, kas ir tematiski saistītas un kur centrālais ir bērniības zudušās paradīzes motīvs [Meškova 2002b: 137]. Varones saikne ar autobiogrāfiju izpaužas vārdā Anita jeb Nita, un to veido autore Anitas Liepas atmiņu tēls.

5. Biogrāfiskās liecības dokumentālā romānā *Noklusētās lappuses*

Anitas Liepas dokumentāls romāns *Noklusētās lappuses* balstās uz autores dienasgrāmatām, un tas ir patiešām noklusētās lappuses, jo visi tiek saukti savā vārdā: gan draugi, gan paziņas, gan nelabvēļi, gan ļaundari. Autore priecē ar gaišo, bet tajā laikā arī traģisko lappušu lasījumu, uzsvērdama, ka grāmatā ietvertas retas fotogrāfijas no Vācijas bēgļu nometnes, no „lāģeriem” un no viņas mācību un darba vietām.

Jau ievadā Anita Liepa piesaka grāmatas jēgu: *Naidis pret iebrucējiem dzīvi sazaroja divās straumēs. Viena rāmi plūda virszemē, otra – slēpta, noklusēta – pazemē lauza ceļu starp klintīm, palaikam izšļākdamās virspusē. Un tika pamanīta* [Liepa 2004: 7].

Darba galvenais tēls ir pati Anita Liepa. Viņa neslēpj savu vārdu, bet parāda neparastu uzdrošināšanos. Anita augusi Daugavpilī, kur arī iesākas stāstījums 1941. gada jūnijā, kad autorei ir 13 gadu. Ik brīvu brīdi māte klausās krusttēva atvesto „Fīlips” radioaparātu, un meitene saprot, ka drīz sāksies karš. Kad krusttēvs pārceļas uz Cēsīm, viņa istaba tiek izīrēta. Par pateicību vienam no īrniekiem Švarcam māte aizdod krusttēva kažoku, par to kapteinis Groskopfs aizrāda, ka no mātes puses tas nav cienīgi. Tomēr meitene saprot, ka mātes piekāpības pamatā ir pateicība.

Skola, kurā Anita mācās, tiek slēgta, jo tīfs, kas sācies karagūstekņu nometnē, pārsviedās uz pilsētu, tāpēc ieviesta karantīna. *Ļaudis spriež ka epidēmija – vienīgi iegansts, lai zemnieki un spekulanti no laukiem nevestu uz pilsētu produktus. Bet, kad vairāki pilsētnieki tīfa palātās miruši, viņu tuvinieki vaino gūstekņu, kuri pilsētā nāk klāt un nāk klāt, un nāk klāt, padodas gūstā veseliem vadiem, veselām rotām* [Liepa 2004: 18]. Vēlāk, kad Anita kopā ar māti satiek sarkanarmieti, kurš lūdz naudu, meitene izņem no maciņas papīra naudaszīmi un nosviež to kā sunim. Vairākas dienas viņai ir riebīgā sajūta, jo cilvēks tiek pielīdzināts sunim un nauda kaulam.

1941. gadā 17. jūnijā trešo reizi pēc kārtas ir nelaimes diena. *Aizpērn krievi ienāca mūsu zemē, pērn šajā datumā Daugavpilī stāvēja Litenes virsnieku ešelons, šogad – sarkano diversija Ārdavā* [Liepa 2004: 21]. Par sprādzienu neviens nezina. Vēlāk izdotajā Latvijas PSR Mazajā enciklopēdijā būs rakstīts, ka Ārdavas ciemā kara laikā partizāni uzspridzināja hitleriešu

munīcijas vilcienu. *Naidis dzemdē naidu. Kas zobenu paceļ, no zobena krīt* [Liepa 2004: 22]. Sarkanie partizāni strādāja briesmu lietas, draudot ar ieročiem iznīcināt visu ģimeni, ja saimnieks turas pretī.

Bērna apziņā pats dižākais latviešu vidū ir Oskars Kalpaks. Četrpadsmit gados Anita uzzina par serbu brīvības cīnītāju Gavriilo Principu. *1914. gada 15. jūlijā serbu nacionālistiskās organizācijas loceklis, students Gavriilo Principu nošāva Austroungārijas troņmantnieku Franci Ferdinandu, atriebjoties par slāvu tautu apspiešanu Austroungārijā. Šis notikums kļuva par formālu iemeslu Pirmā pasaules kara sākumam; Austroungārija pieteica Serbijai karu* [Liepa 2004: 26]. Dienasgrāmatā Anita nosvītro savu vārdu ieraksta „Gavriilo Pricips”, arī fotogrāfijas stūrim raksta pāri „Gavriilo Principu”. Sāk sevi dēvēt citā vārdā. Tomēr vēlāk meitene saprot, ka nav cienīga saukties Gavriilo Principa vārdā, jo nāves priekšā kļūst vāja.

Pēc bakalaura darba autores domām, Anita ir persona, kas iedomājās, ka viena pati spēs izveidot pretkomunistisku kustību, naivi uzticas cilvēkiem. Meitene kopā ar savām klasesbiedrenēm raksta skrejlapas, jo tuvojas 18. novembris. *Mēs gribam būt kungi mūsu dzimtajā zemē, mēs gribam paši sev likumus lemt* [Liepa 2004: 31]. Kad Anita nozaga ieroci no Bartela, Latgales dzelzceļa lielāka priekšnieka, kurš vienmēr nāca ciemos ar labiem nodomiem, meitene saprot, ja viņa neatdos ieroci atpakaļ, viņas pakārs. Ne vienu vien reizi Anita sapratīs, ka stāvēs uz robežas starp māti un valsti.

Pavasārī notiek medicīnas māsu kursi, bet Anita ir skolniece un pie tam vēl nepilngadīga, tāpēc māte iekārto Anitu dzelzceļa kantorī par kurjeri. Vēlāk kopā ar kolēģi iestājas pretgaisa aizsardzības izpalīgos. 19. septembrī uz apmācības bataljona novietnes nokrīt krievu bumba, iet bojā 38 zēni, ap simtu nokļūst slimnīcā.

Kad mātes kantori evakuē uz Vāciju, kantoristiem jābrauc līdzī un jāturpina darbs Liepājā. Māte un Anita domā atgriezties. Redzot valsts stāvokli, meitene kļūst stiprāka, dažreiz pat skarba: *Baigais gads un kara laiks manu raksturu pārvērtis. Vairs neesmu lēti aizvainojama un viegli iežēlināma* [Liepa 2004: 54]. Braucot pa laukiem un ciematiem, Anita tuvojas vecvectēva dzimtajai pilsētai Karalaučiem, tagadējai Kaļiņingradai. *(..) vecāsmātes valodā dažs dīvains, pavisam nedzirdēts vārds. Pēc gadu desmitiem, buroties cauri prūšu–latviešu vārdnīcai un prūšu tekstiem, kļūs skaidrs, ka šie vārdi – sīkas atlūzas no izzudušas valoda, kas brīnumainā kārtā iespraukušās vācu mēlē, lai no tās atgrieztos latvietes valodā* [Liepa 2004: 59]. Karalauči ir krāsmatu un drupu kaudze, jo meitene redz tikai sagrautās pils drupas. Viņa nožēlo, ka nav redzējusi pili.

Karš izpostījis viņiem dzīvi, un tikai poļi pagaidām ir labvēlīgi. Tagadējā Polijas ostas pilsēta Gdiņa, kurā dzīvo Anita un māte. Katru nakti gaudo sirēnas. Barakas, kurās dzīvo Anita un Erna, ir nodegušas. Vīri saka, ka esot bijusi mīna – ar laika degli, ar pulksteņa mehānismu. Novembra

otrajā pusē četrpadsmit dzelzceļniekus brauc uz Flensburgu. Arī Erna brauc tiem četrpadsmit līdzī. Kasiere notic, ka braukšanas atļauja, kuru uzrāda māte ir dāņu valodā. Flensburgā ir jāmeklē darbs, jo tādā gadījumā Anita un Erna būs spiestas atgriezties Harburgas nometnē. Kara lazaretē „Collšūli”, kurā strādā māte ar meitu par izpalīdzēm, darbs ir grūts, jo tā ir ķirurģiskā lazarete. Marienhelcungā saņem istabu ar vienu divstāvu un otru ar – vienstāva gultu, apaļu čuguna krāsniņu, galdu ar pāris krēsliem un diviem logiem. Māte smaida, jo valda miers un klusums, it kā kara nebūtu.

Pēc tam, kad pusgadu laikā nomirst kādi četri pieci karavīri, un puse no tiem ir latvieši, Anitu tas satric. *Nāves priekšā jūtos niecīga un bezspēcīga, bet mirušie pēc savas aiziešanas mana apziņa izaug par noslēpumainiem milžiem, visu zinošiem, viediem, bet nenasiedzamiem, un šiem tēliem ir tikai nosacīta sakarība ar kara sakropļotajiem augumiem, ko ieliek zārkos un aizved uz kapsētu* [Liepa 2004: 79]. Anita kļūst viegli saraudināma, it kā atgriezies bērībā.

Diplomētas žēlsirdīgās māsas lazaretē ir tikai trīs. Viņu vidū ir māsa Marta – cilvēcīguma un pašai ziedības paraugs. *Milzīgā darba apjoma izraisītās steigas, nervozitātes, neiecietības gaisotnē ar savu mieru, labestību, draudzīgumu un izpalīdzību no visiem pārējiemkrasi atšķīrās žēlsirdīgā māsa Marta. Viņas personības gaišais starojums sniedzas gadiem un tālumiem pāri* [Liepa 2000: 168].

Uz Flensburgu atbrauc viens no mātes īrniekiem pēc palīdzības, lai viņas paraksta apliecinājumu, ka Švarca partijas piederība pie nacionālsociālistu partijas bija tikai formāla. Māte atsakās, bet viņš nepārmet mātei, tikai izmet, ka meklēs antifašistus, jo tēvam ir plaša pazīšanās. Karā neviens nedomā par citiem, bet tikai katrs par sevi.

Pirms skolas Anita ar draudzeni grib aizceļot uz Kempteni, kur bēgļu nometnē dzīvo kaimiņiene Groskopfas kundze ar bērniem. Ir augusta vidus, un meitenes ies uz skolu jau kā ģimnāzistes. Lai brauciens būtu drošs, Anita samaina alkoholu pret pistoli. Meitenes grib redzēt Austrijas pilsētu Zalcburgu, tur esot saglabājusies viduslaiku pils. Nonākot Austrijā, Anitu ved uz Kemptenes cietumu, jo viņa esot pārlabojusi talona datumu. Tur meitene satiek Frau Kušneri – Ādolfa Hitlera juveriera sievu. Par viltošanu Anitai piespriež septiņus mēnešus. Frau Kušnere raksta ASV bruņoto spēku pulkvedim Vašingtonam, lūdzot atbrīvot no ieslodzījuma vācu iestādes nepilngadīgu ārzemnieci. Ar savām dārglietām, Frau Kušnere palīdz meitenei.

Braucot atpakaļ uz Flensburgu, vilciens brauc pa sabumbotu tiltu un tilts turas uz balstiem. Anita redz, ka māte ir pārkāpusi pati savu stingrāko aizliegumu nelasīt citām adresētas vēstules un otra cilvēka piezīmes. Irēna sākumā stāstīja, ka draudzene ir saslimusi ar difteriju un ievietota slimnīcā, bet vēlāk pastāstīja patiesību, ka Anita sēž cietumā. Tomēr, atbraucot uz Flensburgu, meitene patiešām saslimst ar difteriju. Pēc izveseļošanās ārsts iesaka divas nedēļas pavadīt izolatorā, kaut arī sāksies mācību laiks.

Beidzot ir piepildījies viens no Anitas bērnības sapņiem, kam Daugavpilī nebija lemts īstenoties. Mirvikā nodibināta skautu un gaidu organizācija. Anita Liepa ir lielgaidu kopniece. Vasaras brīvlaikā visi peldas Fjorda otrā pusē, kas sniedzas līdz Dānijas robežai. Brīvlaiks nav garš, toties ar iespaidiem bagāts. Meitenes brūces tomēr negrib dzīt, jo sapņos Anita ir savās īstajās mājās Daugavpilī Andreja Pumpura ielā, dažreiz arī Vecsventes Kaudzīšos.

Anita Liepa kopš divpadsmit gadiem raksta dienasgrāmatu. Žurnālā „Daugavas Skauti” parādas pirmie stāstiņi. Garstāsts par mātes dzimtu *Tālais ceļš* un romāns *Vasara*. Anita trīs mēnešus ir „Daugavas Skauti” redaktore, par ko vēlāk viņu gribēs sodīt.

1947. gadā UNNRA beidz darbību un nometnes tiek likvidētas. Notiek dīpīšu reģistrācija, kur izsauc kā eksāmenā. Anita grib sev otru uzvārdu – audžutēva uzvārdu, no kura savulaik atteicās. *Audžutēvs, par kuru kļuva mans krusttēvs, ir mātes brālis, es varu pieņemt viņas pirmslaulības uzvārdu, tas viņas pasē ierakstīts, tikai viens burtiņš nez kā sagrozīts. Un tā es tieku pie dubultuzvārda, kas čekistiem vēlāk radīs pavisam aplamas aizdomas, ka Vācijā esmu apprecējusies* [Liepa 2004: 116].

Virsliecinants Ēriks Pārups aicina atsaukties pretestības kustības dalībniekus, kuri krievu gadā vai vācu laikā izvērtuši nelegālu darbību armijā, iestādēs, rūpnīcās, skolā. Anita brauc līdz Ludvigam Kančam, jo arī viņa rakstīja skrejlapīņas un riskēja ar savu dzīvību. Meitene uzzina par karavīru lielo cerību – vācu armijas uzvaras gadījumā atgūt Latvijas brīvību.

Tuvojoties ģimnāzijas gala eksāmeniem, Anita vēlas mācīties tālāk. Tikai viņa nezina, par ko sapņo kļūt. *Kādēļ es arī nevarētu kļūt lidotāja? Krievu gadā māte mani pie šīs domas bija pieradinājusi. Krusttēvs vēlējās, lai beidzu Skolotāju institūtu, māte runāja par Mākslas akadēmiju, viņa gribēja mani redzēt tēlnieka darbnīcā. Es pati iztēlē redzēju sevi uz teātra skatuves dēļiem. Krievu gadā mātei radās jauna ideja. „Pie viņiem arī sievietes uzņem aviācijas skolā. Tu mācīsies par lidotāju!”* [Liepa 2004: 123]. Anita iesniedz dokumentus Baltijas Universitātē Mehānikas fakultatē, nosūta pieteikumu arī uz medicīnas māsu kursiem, bet atbildes neatnāk un univērsitātē nav brīvo vietu.

Mātes paziņa saņem vēstuli, ka Latvijas Universitāte maksājot stipendiju un neesot grūti dabūt vietu kopmītnē. Anita pierunā māti braukt uz mājām. Irēnas māte apskauž Anitu par viņas drosmi un uzņēmību. Angļi dara zināmu, ka Ernai un Anitai dota iespēja visu apdomāt un izdarīt galīgo izvēli. Vilcienā brauc cilvēki, kas arī vēlas atgriezties Latvijā, Anita ar māti nav vienīgie braucēji. Divas nedēļas brauc pa Poliju, kad priekšā ir robeža, dažas mantas tiek konfiscētas, piemēram, grāmatas, kuras ir aizliegts vest. Kad vilciens apstājas Daugavpils stacijā, kur četrdesmit pirmā gada 17. jūnijā stāvēja arestēto Litenes virsnieku vagoni, māte Erna ar savu meitu Anitu ir vienīgie, kam ceļojums beidzies. Iet uz savu dzīvokli, bet tur jau dzīvo citi cilvēki, un pat dārzā neļauj uzslīet telti. *Pēc atgriešanās te viss šķiet naidīgs un katrs neapdomīgs solis –*

bīstams. Mēs esam nokļuvušas it kā svešā pasaulē, kam nejutamies piederīgas [Liepa 2004: 159]. Māte iekārtojās pie agrākās šuvējas, bet Anita devās uz Rīgu, lai stātos universitātē. Kad Anita Liepa uzzina, ka Mehānikas fakultātes un Filoloģijas fakultātes somugru nodaļas neesot, viņai iesaka stāties fakultātē, kur esot mākslas zinātnes un žurnālistikas nodaļa. Anita Liepa izvēlas žurnālistikas fakultāti. Pirmā kursa žurnālistos septiņpadsmit studenti. Pirmā semestra vidū studenti sadalās pa grupām. Anitas grupā ir seši cilvēki, ieskaitot arī viņu. Šajā grupā ir Zigurds Jākobsons, Zigfrīds Riekstiņš, Gunārs Lazdiņš, Anna Muceniece, Valērija Kaupaža. Tā kā pirmkursnieka stipendijas līdz mēneša beigām nepietiek, meitenes pārdod maizi, kas maksā septiņdesmit rubļus.

Anita uzzina, ka Litenes virsnieki nav Juhnovā nošauti, ka apgalvo vācieši, bet aizvesti uz Tālajiem Ziemeļiem, uz Noriļskas nometnēm aiz Polāra loka. Daži vīri vēl joprojām soda nometnē, daži pat sarakstās. Anita Liepa vēlas vākt ziedojumus pārtikas produktu sūtīšanai, lai kaut ko darītu aizvesto tautiešu labā. Kapteinis Paegle, tomēr neuzticas: *Nešķiediet veltīgi savu enerģiju, – viņš saka. – Tā jums noderēs citur. Tiem, kas nometnēs, nekas nav vajadzīgs, viņi ir pietiekami apgādāti. Ja tomēr gribat kādam palīdzēt, tad vāciet līdzekļus tiem cilvēkiem, kuri atgriežas no ārzemēm, iesākumā viņiem klājas grūti* [Liepa 2004: 170]. Vēlāk Anita uzzina, ka ārsts Heideprīms divus gadus krusttēvu turējis pie sevis par feldšeri, bet tad krusttēvu pārsūtīja uz Taišetas invalīdu nometni. Anita sūta uz Taišetu vēstules, bet atbildes nav, arī birojā, kur par aizvestajiem var saņemt ziņas. Saņem atbildi, ka krusttēva pēdas Sibīrijas nometnē izzudušas bez miņas.

Bieži Anita Liepa ciemojas profesora Endzelīna dzīvoklī. Kad profesors aizdod tūkstoš rubļu, Anita ir pārsteigta un izbijusies. Viņai ir vajadzīgi ziemas apavi, bet, kad vecajā gadā notiek naudas reforma, Anita nezina, ka tikt vaļā no saviem rubļiem. Viņa nopērk ļoti dārgu trijžuburu koka svečturi ar smalku, kājā iestrādātu bronzas līkloci.

Žurnālistiskas vēstures lekcijās, pieminot pasniedzējam Sokolam Flensburgā vēstures stundās cildināto Arvedu Švābi, Anita pieceļas un sāka citēt dzejoli no koncentrācijas nometnes. Vēlāk viņus saucas par trako studentiem. Anitas Liepas pārliecība par latviešu uzskatu vienotību ir mīts. Arī Pincovas lekcijās Anita izrāda savu nepatiku, jo nesaprot, par ko tiek runāts. Pincova pasniedz marksisma – ļeņinisma lekcijas, kurās Anita zīmē lektores seju ar plato muti un lielajām brillēm. Kārtot ieskaiti komilitoņiem, tā māte iedēvējusi sešnieku, vajag četras reizes, jo visas pārējās ir neveiksmīgas.

Vasarā, drīz pēc atgriešanas, māte un meita kārtro mājas mantojuma lietas. Viņas vēlas atgūt savu māju, jo apsolīja krusttēvam, ka pieskatīs māju. Lai varētu apmaksāt visus izdevumus, Anita sāk strādāt par medicīnas māsu, samelojot, ka Flensburgas lazarētē strādāja par palīgmāsu.

Tomēr pelnīt Anitai ilgi neizdodas, jo kāds ir ziņojis dekanātam, ka viņa strādā internātskolā. Anita no darba aiziet.

Beidzot Anita sagaida iesvētības. Nesagaidot viesus, kopā ar māti iet uz baznīcu. *Gatavojoties šai dienai, pie sevis nodomāju: ja laiks būs skaists, tāda izvērtīsies arī mana dzīve* [Liepa 2004: 194]. Tomēr viesi ierodas, un gaida Anitu jau pie baznīcas. Negribēja tik agri traucēt, tāpēc gaidīja pie baznīcas. Pēc atgriešanās Latvijā tā bija labākā no Anitas dienām. Anita uzzina, ka Zigfrīdu, Gunāru un Zigurdu izslēdza no universitātes, bet viņi negrib par to runāt, jo ir Anitas lielā diena. (...) *līdz vēlai naktij, līdz ausmas svīdumam, jo tāda diena tikai vienreiz mūžā; Gunārs man līdzās pie labās rokas, Zigfrīds pie kreisās, Zigfrīdam matu cirta pārkārusies pierei, Valērij, neko tev neesmu apsolījusi* [Liepa 2004: 196].

Pēc pus gada ledus beidzot ir sakustējies un gaidāma atbilde par mājas atgriešanu. Māju neatgriež mātei un meitai, bet aizrāda: *Jums neizdosies mūs apvest ap stūri*, – saka Feoktistovs, – *vai nepietiek ar to, ka jūs varat studēt universitātē un dzīvot kopmītnē?* [Liepa 2004: 199].

Peldoties Sventes ezerā, Anita uzkāpusi asam gliemežvākam, tāpēc nevar ierasties uz lekcijām. Kad pēc divām nedēļām redz fakultātes gaitenī ziņojumu izslēgšanai paredzēto studentu uzvārdus un atrod arī savu uzvārdu, viņa ir apstulbusi. Dekāns nav saņēmis nekādu telegrammu. Vēlāk redz arī otru ziņojumu. Anitai ir jāiesniedz universitātei padomju vidusskolas gatavības apliecību, pretējā gadījumā viņa tiks atskaitīta. Anita Liepa pieteicas 8. strādnieku jaunatnes Raiņa vakarskolā, pēc lekcijām apmeklē konsultācijas un kārto eksāmenus.

Ceturtajā semestrī Anitai lika pāriet uz citu nodaļu, jo politpulciņa nodarbībās par Dienvidslāvijas Tito un amerikāņu aizdevumu ne visai labi izteicās. Pārgāja uz latviešu valodas un literatūras nodaļu, kur jākārtoto iestājek sāmenu pie profesora Endzelīna. Ievads baltu valodniecībā Anita nokārto uz teicami pēc ilgās jautāšanas.

1949. gadā 23. martā tiek slepeni paziņots, ka tuvākajās dienās varot atkārtoties 14. jūnija notikumi. Nākamajā dienā baltu nodaļā studente paskaidro, ka viņu vidū nav vairs Dzidras Kārklīņas un Gunas Dauges.

Anita Liepa mēģina kara katedrā nokārtot nepieciešamos eksāmenus, lai varētu tikt pie leitnanta pakāpes, lai pēc tam iestātos aviācijas skolā. Kad atnāk atbilde no Vorošilova, Anitu lūdz ierasties kara katedrā. Viņu apsūdz, ka ārzemēs sastāvēja organizācijā, par kuras piederību likums paredz sodu. Valsts drošības komitejas pretizlūkošanas daļās priekšnieks Tučs diktē savus noteikumus, ja Anita ir pret to viņu gaida cietums. Arī vēlāk Tučs grib zināt, kas notiek universitātē, kurš mētājas ar pretpadomju izteicieniem, kurš satiekas ar bandītiem. Anita ir laba atmiņa un viņa ir vērīga, tāpēc šajā darbā viņa ir vajadzīga. Tomēr viņa spēj atrunāties, ka viņai *liek izspiegot studentus, kuri rūpnīcas nespridzinās. Liek noklausīties anekdotes. Dzērāji tās*

varbūt stāsta krogā, bet studenti nestāsta. Ja arī stāstītu un es tās dzirdētu, ziņot jau nu neietu. Jo tā ir blusu ķeršana. No anekdotes ļaunums neceļas, rūpnīcas negrūst [Liepa 2004: 232].

Rudeņos un pavasaros komilitoņi brauc ekskursijās uz Staburagu, Koknesi, Bausku, Rundāli, Vecsventi. Naudas autobusa biļetei pietiek tikai uz vienu pusi. Vienā no tādiem izbraucieniem uz Rundāli, komilitoņi, arī epikurieši, vairākus kilometrus gāja kājām. Dzirdot stāstu par Rundāles pils parku un pilskungu, atskan dobja dunoņa. Epikurieši domā, ka tā ir kariete ar pilskungu. Vēlāk Anita Liepa atcerēsies pārlaisto nakti Rundāles pilī.

No 1944. gada līdz 1948. gadam no universitātes tika izslēgti 870 studenti. Daudzi bija nesekmīgi markismā-ļēņinismā, daudz izslēgti pēc Kriminālkodeksa 58. panta represēto cilvēku bērni, lekciju neapmeklētāji, disciplīnas pārkāpēji. 37 pārgājuši uz citām skolām. Studentu izslēgšana turpinājās arī pēc 1948. gada, tikai jau mazākos apmēros, jo aizdomīgus studentus atsijāja jau paša sākumā.

Lai varētu kaut kā izdzīvot, Anita kopā ar citiem studentiem strādā eksportostā. Vēti graudus no putekļiem un lādē no vagoniem akmeņogles. Lauku meitenēm šis darbs nesāgādā grūtības, jo viņas ir darbā radinātas un graudi nešķiet tik smagi, toties Anita ātri nogurst un nevar piecelties. Ar nopelnīto naudu norēķinās ar Jātnieku klubu. *Nepagūstu nobīties, kad zirdziņš viegli, līgani, kā rotaļājoties, pārvar nožogojumu, un priekšnieks, iekniebis man kājā, skaļi nopriecājas, ka no manis iznāksot laba jātniece [Liepa 2004: 243].*

Sāk darboties arī planieristu kursi, un Anita arī tur grib nokļūt. Tomēr māte to uzņem ar bažām. Kritiens no zirga ir mazāk bīstams nekā no liela augstuma. Anitai ir brīvi tikai svētdienas vakari, jo divreiz nedēļā apmeklē planieristu kursus, divreiz nedēļā kara katedras šautuvi un divreiz Jātnieku kluba manēžu.

Pēc atgriešanas Latvijā Anita atsāk pātraukto stāstu rakstīšanu, bet trūkst cerību redzēt publicētus. Viņai gribas nolasīt kādam priekšā, dzirdēt vērtējumu. Vienā no epikuriešu saietiem Anita lasa priekšā stāstu. Vakarus sāk dēvēt par „Raibo Šlāfroku”. Vēlāk nāks klajā arī citi stāsti. Ruta Bērziņa būs pirmā, kam iznāks stāstu un tēlojumu grāmata „Kalna dvēsele”. Studiju gados sacerētie patriotiskie dzejoļi parādīsies presē Jāzepam Rudzītim un Mirdzai Presei, kad plīvos Tautas Atmodas karogi.

Studentiem, nezaudējot stipendiju, ir iespēja piedalīties masu skatos filmu uzņemšanai. No prožektora gaismas Anitu ievieto nervu klīnikā ar diagnozi: multiplā skleroze. Tā ir slimība, kas sākas ar dubultošanos un locekļu paralīzi. Vairākas nedēļas Anita pavada slimnīcā, un tikai ar elektrizāciju spēj izārstēt acis.

Anita pēc ilgas slimības atgriežas Jātnieku klubu, bet viņa ir izslēgta. Planieristu kursu teorētiskā daļa apgūta, bet tikt pie lidošanas cerību nav. Sāk dziedāt Haralda Medņa vadītajā

universitātes korī. Daugavpilī četrus gadus mācījās klavieru spēli, tāpēc tas noder. Vēlāk Anitu uzņem operas korī.

Divdesmit triju gadu vecumā pirmo reizi Anita iet uz satikšanos. Viņai ir draugs Kārlis, kas ir apbalvots ar zelta tuvcīņas nozīmi. Anita grib piedalīties paukošanas sekcijās. *Sporta veids, kura lietderība vēl gadsimta sākumā cieši sasaucās ar jāšanas un šaušanas māku, ir rīkošanās ar zobenu* [Liepa 2004: 279]. Anita piedalās paukošanas sacensībās. Šīs sacensības ir pirmās, tāpēc uz panākumiem necer. Pirmajā zaudē, otrajā – uzvar.

Tuvojoties valsts sadalei, daudziem studentiem tiek piedāvāts darbs, bet Anitai Liepai tiek izsniegts diploms: *Dekanātā paskaidro: man izsniegs „brīvo” diplomu. Darbs jāmeklē pašai. Daudzi to uzskatītu par laimi, man saka. Dažs lūgšus lūdzoties, lai viņu nenorīko darbā, lai var palikt Rīgā vai braukt uz visām četrām debespusēm* [Liepa 2004: 292]. Anitu neņem nevienā darbā, jo viņai nav norīkojuma. Skolotāji ir vajadzīgi: latviešu valodas, angļu, vācu valodas skolotāji, bet Anitu Liepu neņem. *Pagaidām ir tikai baltā un melnā. Melno triepienu vairāk. Melno krietni vairāk, vismaz deviņi pret vienu. Mūs dēvēs par zaudēto paaudzi* [Liepa 2004: 294]. Anita uzzina, kāpēc viņu nenorīkoja darbā, jo bija bail, jo Anita bijusi ārzemēs. Tomēr Izglītības ministrija izdod rīkojumu norīkot Anitu Liepu uz Rundānu skolu Zilupes rajonā par latviešu valodas un literatūras skolotāju.

Arī Vecslabadu skolā seko Tuča ēna, bet jau vēsturnieka un zīmēšanas skolotāja veidolā. Skolotāji ir it kā norāti – nerunīgi un nobijušies. Anita jūtas lieka. Satiksmes trūkumu dēļ, Anita nokavē uz stundu, tāpēc brīdina, ka nākamreiz viņu tiesās un piespriedīs sodu. Ja viņa nevar atgriezties laikus, nevajag vispār braukt.

Nostrādājusi pirmo mācību ceturksni, Anita saprot, ka skola nav viņas īstā vieta. *Vēstures skolotājs Ruskulis vienudien palūdz, lai pasēdu viņa stundā sestajā b klasē, viens viņš neuzdrīkstoties tur kāju spert, tie neesot bērni, bet īsts zvēru bars. Mēģinājis pasūdzēties priekšniecībai, bet saņēmis atbildi, ka sliktu bērnu nemaz neesot, esot tikai slikti skolotāji* [Liepa 2004: 317]. 1953. gadā janvāri kārtu iestājeksāmenus Mežsaimniecības fakultātē. Kamēr strāda skolā, Anitai pienāk draudi, lai viņa liekot labākās atzīmes.

Mažsaimniecības fakultātē Anita nostudē tikai vienu semestri un pēc veiksmīgi nokārtotas sesijas atvaļinājuma laikā devās meklēt krusttēvu. Māte esot pretī braukšanai: *Vēl vakar sacīja: mans brauciens būšot veltīgs, jo krusttēvs sen miris, vai citādi viņš nebūtu atgriezies un mūs sameklējis; šodien mātes balsij cerīga noskaņa* [Liepa 2004: 333].

Kāds ceļabiedrs Anitu brīdināja, ka Noriņskā notiek politisko ieslodzīto nemieri, bet viņa netic. Taišetā Anitu aiztur, aizved uz Irkutsku un arestē. No Irkutskas etapē uz Rīgu, un 1954. gadā Anitu Liepu tiesā Augstāka tiesa un piespriež septiņus gadus ieslodzījumā un trīs gadus bez tiesībām. *Tiesnesis atkārtu līdz pretīgumam apnikušos, dažādās variācijas dzirdētos*

apvainojumus. *Buržuāziska nacionāliste, sabiedrībai bīstams elements. Kontrrevolucionāra aģitācija un propaganda vārdos un rakstos* [Liepa 2004: 384]. Par Noriļskas politisko ieslodzīto sacelšanos Anita parāda dienasgrāmatā. Ja neatrastu dienasgrāmatu, Anita spētu atbrīvoties no soda, ka arī viens no iemesliem bija *atteikšanās sadarboties ar stūra mājas „puisīšiem”, kā drošībniekus dēvēja kāds krievu brīvdomātājs* [Liepa 2004: 384].

Pirmā nometne, kur Anita izcieš sodu, ir Jelgava. Nomaļā barakā ir šuvēju darbnīca. Darbs ir divās maiņās. Darbnīcā šuj ugunsdzēsēju brezenta jakas. Vēlāk Anitu etapē uz Maskavu. Cietums „Sarkanā Presņa”, tad uz Arhangeļskas apgabalu Puksoozjorskas nometni. Nometnē strādā ārsts, kurš apskata sievietes, Anita pastāsta par krusttēvu, par Noriļsku: *Kā pasakā, – ārsts groza galvu, – tur iznāktu vesels romāns. Tikai lasītāji diez vai noticētu tam, kas tajā rakstīts. Kurš ticēs, ka šajā zemē iespējams streiks, pie tam stingra režīma nometnēs* [Liepa 2004: 406]. 1956. gada janvārī etapē uz Urālu pilsētu, tolaik Molotovu, tagadējo Permu, kur sākumā ir nodarbinātas ar šūšanu, bet vēlāk veselībai bīstamā reaktīvu cehā. 1956. gada maijā, pateicoties amnestijai, Anitu Liepu atbrīvo. Viens no komisijas locekļiem Anitai iesaka: *Jūs atbrīvos, un jūs dosieties mājās. Tur jums radīsies daudz „draugu”, – viņš runā, uzsverot abus pēdējos vārdus. – Jūs esat nacionāliste, jums jābūt ļoti uzmanīgai* [Liepa 2004: 424].

Pateicoties Veltas vecākai mātai Leontīnei, Anita kļūst par mācību daļas vadītāju Ilūkstes apriņķa Bebrenes vidusskolā. Bebrenes vidusskola atrodas vecā grāfu Plāteru-Zībergu muižas pilī, kur Anitai ir atvēlēta istabiņa. Anitu aicina ciemos, tikai ar vienu noteikumu, ja viņa nenodarbojas ar politiku, bet Anita Liepa nenodarbojas ar politiku, jo tie nav viņas mērķi.

Sācies trešais mācību gads Bebrenes vidusskolā. Anitu piespiež rakstīt atlūgumu. Neapdomājot viņa raksta: *Lūdzu mani atbrīvot no mācību daļas vadītājas darba sakarā ar to, ka izglītības nodaļas vadītājs Miškins man liek to darīt* [Liepa 2004: 450]. Pateicoties tādai uzvedībai, Anita paliek. Anita Liepa apmeklē arī mākslas vēstures kursus. Lekcijas par vēsturiskajiem stiliem arhitektūrā ir Anitai zināms no stundām Flensburgas ģimnāzijā un Pelšes lekcijām augstskolā, bet Jāņa Pujata atziņās par latviešu tautas mākslu ir kaut kas jauns. Anitai rodas bailes, jo viņa nezina, ko gaidīt no šī cilvēka.

Bebrenes vidusskolā Anita neaizkavējās ilgi, jo Ziemassvētku vakarā *kopā ar visiem svinējusi reliģiskus svētkus. Pedagogam, turklāt tādām, kurš strādā vadošā darbā, tā esot nepiedodama rīcība* [Liepa 2004: 460]. Ieraksts darba grāmatiņā par eglītes dedzināšanu aizvēra durvis daudziem citiem darbiem. Anitu Liepu negrib nekur pieņemt.

Anita nododas prievīšu aušanai mātes komunālajā dzīvoklī. Pēc pusgada ar Dainas palīdzību, kādreizējo istabas biedreni studentu kopmītnē, Anita Liepa-Sondore dabū matrozes darbu Daugavpils glābšanas stacijā. Ar 1. jūniju Anita sāka dežurēt otrajā postenī iepretim elektrostacijai. Sākumā viņu negrib ņemt par matrozi, jo sievietei glābšanas stacijā nav vieta,

tomēr: *Manā pusē jauno puīšu bars. Solās palīdzēt, pamācīt, un priekšnieks beidzot piekāpjas. Ar norunu, ka jāpārlicinās, vai protu airēt un peldēt* [Liepa 2004: 468]. Atbraucot no Rīgas glābšanas dienesta priekšniekam Aļeksejenko, nenotic, ka matroze ir sieviete. Pāris nedēļu vēlāk no Rīgas ieradās dienesta galvenais ūdenslīdējs un sarīko Anitai pārbaudi, ko novērtējis – ļoti labi, un paaugstināja par posteņa vecāko. Anita tiek uzņemta Daugavpils jauno literātu kopā, ko vada Pedagoģiskā institūta prorektors Jānis Bariss. Kad sāk apmeklēt arī Vasilija Paršikova tēlotājas mākslas studiju Centrālajā kultūras namā, Jānim Barisam tas nepatīk. *Radošam cilvēkam nevajagot sadrumstaloties. Tas, kurš kalpo vairākām mūzām, visās mākslas nozarēs paliek amatieris. Jaunsudrabiņš? Izņēmuma gadījums* [Liepa 2004: 477]. Anita mācās zīmēt un rīkoties ar akvareļiem kopā ar vēlāk pazīstamiem māksliniekiem Romualdu Geikinu, Leonīdu Bauļinu un Ludmilu Lāci.

Pēc pusgada Anitai piedāvā strādāt tagadējā 12. vidusskolā par angļu valodas skolotāju. Krusttēvs vēlējās, lai Anita kļūst par skolotāju. Šis darbs viņai nepatika, tāpēc aiziet uz citu darbavietu – rajona laikrakstu „Avangards” redakciju. Pēc četriem redakcijā nostrādātiem gadiem redaktors liek uzrakstīt atlūgumu, jo savā autobiogrāfijā noklusē svarīgu faktu – sodāmību par pretvalstisku propagandu. No redakcijas Anita Liepa aiziet „pēc pašas vēlēšanās”.

1966. gadā Daugavpilī sāka darboties ekskursiju vadītāju kursi un Anita pieteicas, un 1967. gadā pavasarī tos beidza. Pie ekskursijas vadīšanas tika tikai pēc vairākiem gadiem.

1974. gadā Anita Liepa strādā Daugavpils Ceļojumu un ekskursiju birojā. Saslimst māte – smadzeņu trieka. Mirst. Anita grib aizpildīt savu tukšumu un paņemt kādu bārabērnu, bet tam vajadzīgs laiks, un viņa nav vairs tik jauna. Ceļojuma biroju dēvē par zelta bedri. *Dažu gadu laikā mūsu birojs izvērties par ienesīgu uzņēmumu, mēs valstij dodot lielāku peļņu nekā šūšanas fabrikas filiāle. Ir trīskāršojies patstāvīgi strādājošo ekskursiju vadītāju un grupu vadītāju skaits, bet daudzus ārstatniekus visus nav gadījies par redzēt* [Liepa 2004: 504]. Tomēr ir gadījumi, kad Anitu atkal grib atlaist, bet noder viņas labas krievu un latviešu valodas zināšanas. Ir saņemti Goda raksti un krūšu nozīmes „Sociālistiskās sacensības uzvarētājs” un „Komunistiskā darba trieciennieks”. Anita jūtas pārāka par citiem, jo zina Latvijas vēsturi. *Ekskursijās pa Latgali, Vidzemi, Kurzemi cenšos rādīt nevis sociālisma jaunceltņus, bet savu Latviju – īstu, neviltotu, bez svešas varas pēckara gadu desmitos uzspiestajiem uzslāņojumiem* [Liepa 2004: 513].

Anita Liepa savu meitu dēvē par Meitēnu. Autore neparāda viņas dzīvi, bet tikai epizodi, kad Meitēns izturējis konkursu un uzņemts Rēzeknes Lietišķās mākslas vidusskolā. Pēc bakalaura darba autores domām, Anita Liepa neuzsver par būtisku stāstīt par savas meitas dzīvi, bet galvenokārt veltīt uzmanību savai dzīvei un apkārtējiem cilvēkiem.

Aizejot pensijā, Anita vēl strādā Ceļojuma birojā, tomēr piekto reizi Anitai arī no šī darba ir jāaiziet, un atkal par pretpadomju propagandu. *Ar tādu pensiju var dzīvot, cepuri kuldams, ja garlaicīgi, lai iet ogot, sēņot* [Liepa 2004: 532].

Ir astoņdesmito gadu vidus. Nodibināta Sabiedrisko profesiju fakultāte ar vairākām fakultatīvām nodaļām, Anitai piedāvā par stundu samaksu vadīt ekskursiju vadītāju nodaļu. Iepazīstoties ar kolēģiem, Anita saprot, ka nav vienīgā, kas bija ārzemēs. Viena no tiem ir Sniedze Bodrova. Starp Anitu un Sniedzi ir liela gadu starpība, bet radniecīga pasaules uztvere, jo viņa piedzima Sibīrijas sādžā. Sniedzes bērnības atmiņas: *Bēres, bēres, bēres, gangrēnas smaka, ievziestu smarža. Pavasaros ar gangrēnu mirušo sieviešu bērēs ievas bija vienīgie ziedi* [Liepa 2004: 543].

Anita brauc uz Novosibirsku, jo tur dzīvo radnieki – brālēns Anga Sanders ar dzīvesbiedrēni Irīnu. Tā ir otrā tikšanās, pirmā bija pirms vienpadsmit gadiem. Angam ir jau četri dēli, bet Anitai tikai viena meita. Dzimtas koka Latvijas zars aizkaltis, panīcis.

Daugavpilī izveidojas Tautas frontes nodaļa un Politiski represēto klubs, tiek atjaunota Latviešu biedrība un darbojas Pilsoņu komiteja. Anitai atkal atļāva vadīt ekskursijas.

Anita izdod garstāstus – *Kā niedre būsi* un *Vecjuru saimniece*. Romāns, kurš sagādā visvairāk raizi, ir dokumentāls romāns *Ekshumācija. Klauvē un tev tiks atvērts* [Liepa 2004: 563]. Anita Liepa ilgi klauvēja, un beidzot durvis tika atvērtas 1991. gada vasarā.

Anita ar trim dalībniekiem brauc uz Taišetu, lai uzstādītu piemiņas zīmes. Kad atrod kapsētu, ar trīssimt vienādu kopiņu, veido krustu. *Pie koka plīvo sarkanbaltsarkans karogs, izaug bērzakrusts, Ainārs tajā iegriez Māras krusta zīmi un otrā pusē veltījumu: „Latviešiem 1991.” Krusta priekšā vīri piecementē plāksni, Palmira pin brūklenāju vainagu, Ainārs aizdedz sveces, līdzās plāksnei iesprauž smiltīs Latvijas karodziņu* [Liepa 2004: 578].

Atgriežoties mājās, Anitu Liepu pārņem dziedējošs miers, un liekas, kas visas izciestas sāpes nav bijis veltīgi: *.. kopš mazām dienām pazīstamā smalkā roka, kas prata rīkoties kā ar ieroci, tā ar gleznotāja otu un vijoles lociņu, šķiet, šī roka pieskārusies manai pieri, pārslīdējusi vaigam un uzplaiksnī atziņa, ka viss, kas paredzēts, pārciests, nav bijis veltīgs* [Liepa 2004: 580].

Rakstniece Anita Liepa raksta vienkāršā, raitā valodā. Ar saistošām, intriģējošām un personīgi pieredzētām norisēm. Tur nav nekādas dziļas filozofijas vai iedziļināšanās to laiku politikā. Nodaļas sadalītas īsās apakšnodaļās ar atsevišķiem virsrakstiem. Grāmata ir papildināta ar fotogrāfijām, kas atspoguļo autores dzīvi, sākot no Flensburgas bēgļu nometnes Ziemeļvācijā 1946. gadā līdz Daugavpilij 1990. gadam.

2004. gadā 9. jūnijā Anitas Liepas dokumentāla romāna *Noklusētās lappuses* atvēršanas svētkos priecēja ar grāmatas gaišo un traģisko lappušu lasījumu. Rakstnieces sveicēju pulkā bija pirmā Latvijas prezidenta Jāņa Čakstes mazmeita Anna Justīne Čakste-Rollins.

Literatūrzinātnieks un dzejnieks Valdis Ķikāns ierosināja uzrakstīt monogrāfiju par Anitu Liepu, jo rakstniece pirmā aizsākusi autobiogrāfiju sievišķo rakstniecības manieri, pirmā sākusi rakstīt par nacionālo partizānu cīņām.

Secinājumi

- ✓ Autobiogrāfija ir kā dokuments, kā "starpžanrs" autora ceļā no "izdzīvotās dzīves" dokumentēšanas uz tīri literāru tekstu.
- ✓ Sieviešu autobiogrāfiskajos tekstos veidojas distance starp autori un viņas autobiogrāfisko varoni, kurā tiek izmantota 3. personas vēstījuma forma, kas bieži tiek pastiprināts ar varones vārdu, kas nesakrīt ar autorei vārdu.
- ✓ Autobiogrāfiskās rakstības pētnieki kā būtiskāko autobiogrāfiskā žanra pamatpazīmi min autora, vēstītāja un varoņa identiskumu: proti, autobiogrāfijā autors raksta par sevi. Pirmās personas vēstījums tādējādi šķiet vienīga iespējama autobiogrāfiskā vēstījuma forma.
- ✓ Pēcpadomju laiks 90. gadu autobiogrāfiskajā rakstībā kalpo kā galvenā ideoloģiskā matrice tekstu sižetiskošanai un temporālajam ierāmējumam.
- ✓ Pētnieki un pētnieces ir mēģinājuši noteikt autobiogrāfiskās rakstības iekšējās pretrunas, analizējot jēdzienu 'autobiogrāfija' kā salikteni, ko veido 3 komponenti: auto (grieķu val. authos – pats, patība) – bio (bios – dzīve) – grāfija (graphes – rakstība, no graphein – rakstīt).
- ✓ 20. gs. 70. – 90. gadu pētījumos autobiogrāfiskā un atmiņu rakstība bieži tiek analizēta ģimenes kontekstā tā dēvētajās 'bērnu atmiņas' par 2. pasaules karu, skarot tādas problēmas kā no vecākiem pārmantotās traumas jeb pēctecība.
- ✓ *Ekshumācija* reizē ir veltījums arī visiem tiem aizvestajiem, kas par visaugstāko, par dzīvības cenu, bija gatavi palikt un dalīties Mātes Latvijas liktenī, un tāpēc tika nolemti moksipilnai nāvei Gulaga noietnēs bez trīs saujām dzimtenes smilšu, bez krusta zīmes un kapu kopiņas.
- ✓ Kapteiņa Sondora audžumeitas identitāte ir romāna centrālā noskaņa. Varones vārds, Nameda Lapa, daudz neatšķiras no autorei vārda. Romānam pievienotas fotogrāfijas, tiek atpazīstama Anita Liepa.

- ✓ Garstāstā *Vecjuru saimniece* centrā ir māte un meita.
- ✓ Galvenā varone Silvija stāsta par Vecjuru saimnieci, t. i., Noru Laidiņu. Pamatā garstāsts balstās uz Silvijas jūtām un domām.
- ✓ Romāns *Vecjuru saimniece* ir autobiogrāfisks romāns, kas parāda bēgļu gaitas, kuras cieši saistītas ar Anitas Liepas dzīvi.
- ✓ Romāns *Kumeļa gadi* tiek uzskatīts par vienu no labākajiem Anitas Liepas darbiem, kas aptver autores bērnības un agrās jaunības gadus Sēlijas Sventē un Latgales Daugavpilī.
- ✓ Galvenā varone vārds Nita ir figūra, kurā fokusējas autores nostalgiskā bērnības paradīzes zuduma sajūta, nevis no autobiogrāfiskā materiāla rekonstruēts autonomš subjekts.
- ✓ Atmiņu romānā *Kumeļa gadi* Nitas atgriešanas tēva mājās ir simbolisks, kur Anita sevi parāda kā nacionālās tradīcijas atjaunotāju.
- ✓ Dokumentālais romāns *Noklusētās lappuses* balstās uz Anitas Liepas dienasgrāmatām.
- ✓ Anita Liepa priecē ar gaišo, bet tajā laikā arī traģisko lappušu lasījumu, uzsvērdama, ka grāmatā ietvertas retas fotogrāfijas no Vācijas bēgļu nometnes, no „lāģeriem” un no viņas mācību darba vietām.
- ✓ Anitas Liepas prozas darbos tiek aplūkotas mūžīgās tēmas par cilvēku likteņiem.

Izmantotā literatūra

1. Baranovska I. Anita Liepa ar ziedu klēpi un vēlreiz ieraudzīt Flensburgu. – *Latgales Laiks*. 2008., 18. janvāris, 7. lpp.
2. Berelis G. Latviešu literatūras vēsture. – R., 1999., 304. lpp.
3. Cimdiņa A. Svešvārdi un jaunvārdi: ekshumācija, mitomānija// *Literatūra un Māksla*.- 1990., 17.februāris, 6.lpp.
4. Gudriķe A. Anita Liepa un viņas romāni. *Jaunākā latviešu literatūra*. 1998. – R., 1999., 92. – 113. lpp.
5. Hiršs H. Tautas likteņi. Cilvēku mūži.// *Grāmata*. – 1990. Nr 4., 69. lpp.
6. Kusiņa L. Ja ko ļoti grib, tas izdodas.// *Latvijas Avīze*.2007., 23. aprīlis, 21. lpp.
7. Liepa A. Ekshumācija. – Rīga: Liesma, 1990a.
8. Liepa A. Kumeļa gadi. – Rīga: Daugavpils, 1993.
9. Liepa A. Mūža nogalē – skolotājs. *Karogs*. 1989. Nr. 4., 171. lpp.
10. Liepa A. Noklusētās lappuses. – Rīga: Elpa, 2004.
11. Liepa A. Skaida dzīves atvarā.// *11 dažādi spalvasbrāļi*. – Rīga, 2000, 162. – 183. lpp.
12. Liepa A. Vecjuru saimniece. – Rīga: Liesma, 1990b.
13. Meškova S. Autobiogrāfiskā žanra specifika latviešu sieviešu autobiogrāfiskajā rakstībā 20. gs. 90. gados.// *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas*. Zinātniskais rakstu krājums. IV, 2002a, 118. – 128. lpp.
14. Meškova S. Pēcpadomju autobiogrāfiskās tradīcijas aizsākums Anitas Liepas romānos *Ekshumācija un Kumeļa gadi*.// *Literatūra un kultūra: process, mijiedarbība, problēmas*. Zinātniskais rakstu krājums. IV, 2002b, 129. – 139. lpp.
15. Meškova S. Zaudētās valodas meklējumos: klusuma ģenealoģija Margitas Gūtmanes un Vizmas Belševicas autobiogrāfiskajā rakstībā.// *Feministica lettica* 3.Red. – R., 2003., 184. – 199. lpp.
16. Meškova S. Autobiogrāfiskās rakstības tradīcija Anitas Liepas prozā.// *Humanitāro zinātņu vēstnesis*, Nr. 13. – R., 2008., 39. – 47. lpp.

17. Silenieks J. Dokumentālais ar mītiskām iezīmēm// *Jaunā Gaita* Nr. 184, novembris 1991.

Interneta resursi:

- <http://zagarins.lv>